

Anotace:

Akademická studie *Vhodně široký Rámcový vzdělávací program základního uměleckého vzdělávání* hledá odpověď na otázku, zda je kurikulum literárně-dramatických oborů základních uměleckých škol vhodně napsané, zda vytváří dobrý pevný základ pro všechny druhy výuky rozmanitých učitelů a pro jejich svobodnou volbu vlastního uměleckého zaměření. Otázku zodpovídá na základě nasbíraných dat z pořádaného *Diskusní fóra o oboru divadlo a výchova*, na němž se v diskusi střetly kapacity oboru z několika oblastí – učitelé na literárně-dramatickém oboru, pedagogové Ateliéru divadla a výchovy a inspektorka České školní inspekce.

Klíčová slova:

Rámcový vzdělávací program, základní umělecká škola, literárně-dramatický obor, rozmanitost výuky, diskusní fórum, Ateliér divadla a výchovy.

Abstract:

The study „Fittingly wide curriculum for Basic school of arts“ searches, if the curriculum of Theatre departments in Basic school of arts is wide enough, so every theatre maker-educator can teach children his own way of theatre thinking. The data for this study was collected thanks to Discussion Forum of Theatre and Education. During the forum, a lot of capacities of Theatre and Education field discussed this theme.

Keywords:

Curriculum, Basic school of arts, theatre department, diversity of teaching, discussion forum, Studio of Theatre and Education.

Studie je výstupem grantového projektu specifického vysokoškolského výzkumu Divadelní fakulty JAMU v roce 2014.

Jonáš Konývka

Vhodně široký Rámcový vzdělávací program základního uměleckého vzdělávání

1. Umělecké vzdělávání v České republice

Umělecké vzdělávání na úrovni primární a sekundární prochází v posledních dvanácti letech markantní změnou. Jde především o změnu učebního kurikula základního a středního vzdělávání – z bývalých tzv. učebních osnov se staly moderní, Evropskou unií podporované Rámcové vzdělávací programy. Tato změna je v procesu sice již od roku 2004, nicméně až v posledních letech jednotlivé již připravené rámcové vzdělávací programy přebírají pomyslné kurikulární otěže na daných stupních studia.

Tvorba nových kurikul skýtala mimo jiné možnost transformovat náhled na divadelní vzdělávání v rámci základních a středních škol. Jak se tedy může člověk divadelně vzdělat v novém kurikulárním systému?

Několikaletou snahou především Ateliéru divadla a výchovy JAMU a Katedry výchovné dramatiky DAMU bylo povýšit vzdělávací obor Dramatická výchova (potažmo Divadelní výchova) v rámci Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání na stejnou úroveň oborů, jako jsou Hudební výchova a Výtvarná výchova. Proč by nemělo mít divadelní vzdělání stejné možnosti/potřeby/nutnosti výuky právě jako vzdělávání hudební či výtvarné? Vždyť přece nabízí velmi osobité, jedinečné cíle, metody, formy výuky; má taktéž svou nedílnou oborovou historii a terminologii; v neposlední řadě také možnosti terciálního vzdělávání včetně poptávky po kvalitních absolventech do rozmanitých zaměstnání! Přesto se nakonec obor Dramatická výchova v kurikulu základních škol usídlil v části tzv. Doplňujících vzdělávacích oborů, tedy oborů vyloučených z povinného základu vzdělávání.

V rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia je situace mnohem „jednodušší“. Divadelní vzdělávání se do státního kurikula pro gymnázia vůbec nedostalo a lze ho najít pouze na Metodickém portálu RVP.CZ¹ jako návrh na výuku Dramatického oboru². Není však nijak závazný – případně vyučovaný Dramatický obor tak může mít na každém gymnáziu naprosto jiné obsahy i cíle.

Samozřejmě je možné se divadelně vzdělávat intenzivně na středních odborných školách (často na pedagogicky zaměřených středních odborných školách vedena jako specializace s maturitou), nicméně pro případného zájemce to znamená se již profesionálně profilovat pedagogickou cestou vzdělání.

Otázka tedy poměrně jasně vyplývá z nastoleného kontextu. Pokud nelze získat základní divadelní vzdělání v rámci výuky všeobecného vzdělání, kde ho získat lze?

Opomenutí v tuto chvíli např. ochotnické divadelní spolky či kroužky při Domech dětí a mládeže jakožto uskupení neformálního vzdělávání.

Zaměřím se však blíže na oblast, jež také na jednu stranu spadá pod neformální vzdělávání, protože se jedná o vzdělávání volnočasové, nicméně je i na druhé straně formální, protože spadá do tzv. školského zákona³, jenž ustanovuje jednotlivé stupně vzdělávání – v tomto případě vzdělávání umělecké. Jde o základní umělecké školy, jež svou výukou tvoří výborný (koncepční) základ pro další umělecké vzdělávání na středních (pedagogické školy, lycea...) či vyšších odborných specializovaných školách, především však také na vysokých uměleckých školách.

Dle statistické ročenky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy bylo ke dni 30. září 2014 v České republice dohromady 487 základních uměleckých škol majících ve svých třídách 244 349 žáků, z toho 26 768 žáků v tanečním oboru (11%), 48 557 ve výtvarném oboru (19,9%), 159 472 v hudebním oboru (65,3%) a 9 552 v literárně-dramatickém oboru (3,9%). A právě na literárně-dramatický obor je tato studie zaměřena. V porovnání např. s hudebním oborem se zdá být literárně-dramatický obor poměrně malý, ale z jiného úhlu pohledu to není nijak zanedbatelné – vždyť absolventů I. stupně studia je každý rok více než 500 (ve školním roce 2013/2014 absolvovalo 551 žáků), v II. stupni pak 200 (195 absolventů pro rok 2013/2014).⁴

¹ Více viz <<http://www.rvp.cz>>.

² Název byl odvozen od podobných umělecky zaměřených předmětů v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia, jako je Hudební obor či Výtvarný obor.

³ Zkrácený název zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Podle MŠMT. *Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele* [online]. Poslední revize 14. října 2015 [citováno dne 4. ledna 2016]. Dostupné z <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.

Vzhledem k tomu, že Rámcový vzdělávací program základního uměleckého vzdělávání byl plně zaveden do všech základních uměleckých škol až k 1. září 2012, jedná se opravdu o nové a praxí neproověřené kurikulum, jež chci podrobit ve své studii bližšímu prozkoumání. Především mě zajímá, **jestli je problematizované kurikulum vhodně napsané (se zaměřením na literárně-dramatický obor), jestli opravdu vytváří dobrý pevný základ pro všechny druhy výuky rozmanitých učitelů a pro jejich svobodnou volbu vlastního uměleckého zaměření.**

2. Rámcový vzdělávací program základního uměleckého vzdělávání

Abych se mohl dostat k učitelům, jejich učebním plánům, potřebám a problémům, potřebuji se nejprve zaměřit na státem vydané kurikulum – rámcové vzdělávací programy. Tyto dokumenty

„...vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a dále závazným základem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných podle § 160 až 162.“⁵

Rámcové vzdělávací programy tak stanovují

„...zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. Podmínky ochrany zdraví pro uskutečňování vzdělávání stanoví ministerstvo v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví.“⁶

Z výše uvedených citací ze školského zákona vyplývá, nakolik jsou rámcové vzdělávací programy určujícími dokumenty pro tvorbu vlastních školních vzdělávacích programů. Zdá se, že státní dokumenty příliš nedovolují vlastní invenci pro tvorbu dokumentů školních, tedy pro tvorbu vlastních specifických učebních plánů. Jsou dány konkrétní cíle, forma výuky i povinný obsah vzdělávání, stejně tak jsou dány i doposud nezmíněné klíčové kompetence, tedy v Rámcovém vzdělávacím programu základního uměleckého vzdělávání *„...souhrn vědomostí, dovedností a postojů důležitých pro rozvoj žáka po stránce umělecké a pro jeho budoucí uplatnění v praktickém profesním životě.“⁷* Všechna tato specifika jsou však v tomto dokumentu spíše obecného charakteru (včetně kompetencí – viz kapitola 2.2), školní vzdělávací program je má za úkol dále rozvádět, konkretizovat, rozepisovat, „šít na míru“ danému pedagogovi na dané škole.

Nově mi tak vyvstává nová podotázka, také zúžená na dokument Rámcového vzdělávacího programu základního uměleckého vzdělávání se zaměřením na literárně-dramatický obor: **Pokud státní kurikulum stanovuje závazné obsahy vzdělávání, obsahují všechny důležité oblasti divadelní výchovy a vzdělávání tak, aby se naopak nemohla společná základní divadelní znalost, dovednost, schopnost vynechat?**

V následujících podkapitolách se pokusím odpovědět na tyto otázky především analýzou a komparací jednotlivých oborů mezi sebou se zaměřením na jejich:

- charakteristiky;
- klíčové kompetence;
- očekávané výstupy.

Z povahy rámcových vzdělávacích programů jako závazných dokumentů pro tvorbu školních vzdělávacích programů se totiž stávají naprosto klíčovou branou k poznání jednotlivých stupňů vzdělání. Pokud jsou

⁵ § 3, odst. (2) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁶ § 4, odst. (1) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [pdf]. Praha: MŠMT, 2010. Poslední revize 10. října 2013 [citováno dne 4. ledna 2016]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/31244_1_1/download/>. S. 14.

napsány dobře, je pak oprávněně po všech pracovištích literárně-dramatického oboru chtít dokládat všechny závazné body v jednotlivých školních plánech, jakým způsobem rozvíjí obecné cíle plánů rámcových. V opačném případě by tak mohla nastat v základních uměleckých školách podobná zvláštní situace, jako se vyjevila na *Diskusním fóru o oboru divadlo a výchova 2014*⁸ při problematizování rámcového vzdělávacího programu pro pedagogická lycea. Pedagogové dramatické výchovy se musí vyhýbat některým naprosto nesmyslným „závazným“ bodům, jako je „diagnostická a terapeutická metoda dramatické výchovy“ apod. Situaci, dle jejich slov, řeší tím, že jednoduše určité body ve svých školních vzdělávacích programech vynechávají. Navíc uvádí i s tím související fakt, že takovéto mezery ve školním kurikulu případná inspekce přehlídí. Takováto situace je, dle mého názoru, naprosto nepřijatelná – pokud chceme mít kvalitní výuku, musíme přece začít u kvalitního kurikula. Na základě této předchozí zkušenosti jsem se rozhodl pro hlubší zkoumání přesnosti/nepřesnosti v Rámcovém vzdělávacím programu základního uměleckého vzdělávání. Již tedy ke srovnávací analýze.

2.1. Charakteristika oborů

Prvním odstavcem jednotlivých oborů Rámcového vzdělávacího programu základního uměleckého vzdělávání je vždy jejich základní charakteristika. Ta by měla ve zhuťné podobě zobrazovat přístup k uměleckému vzdělávání – základní cíle a prostředky k jejich dosáhnutí. Silva Macková rozděluje uměleckou výchovu a vzdělávání na učení se umění, o umění a uměním.⁹ „*To znamená, že žáci a studenti jsou systematicky vybavováni určitými dovednostmi (obecně řečeno dovednostmi týkajícími se tvorby inscenace ve všech jejích složkách), vědomostmi (o divadle, jeho teorii, historii) a v důsledku pak řada těchto vědomostí a dovedností rozvíjí schopnosti žáků a studentů využitelné i mimo rámec umění, v běžném každodenním životě.*“¹⁰ Jak se však prezentují jednotlivé obory v čele s literárně-dramatickým oborem? V následujících citacích jsem pro přehlednost a další práci s textem graficky zvýraznil důležité spojnky představených charakteristik.

Charakteristika hudebního oboru

„*Hudební obor v základním uměleckém vzdělávání umožňuje žákovi prostřednictvím soustavného vzdělávání, aktivní a poučené interpretace, vlastní tvorby, poznávání hudební kultury a osvojením si základních teoretických znalostí využívat hudbu jako prostředek vzájemné komunikace i osobního uměleckého sdělení.*“¹¹

Charakteristika výtvarného oboru

„*Výtvarný obor v základním uměleckém vzdělávání umožňuje žákovi prostřednictvím aktivní, poučené výtvarné činnosti využívat výtvarného jazyka jako uměleckého prostředku komunikace. Studium ve výtvarném oboru nabízí vedle nových možností vyjádření i témata na základě vnímání okolního světa, umožňuje adekvátně reagovat výtvarnými prostředky, dává ucelený přehled o výtvarném umění, pomáhá vyhranit výtvarný názor a vnímá důležitost vlastní tvorby jako součást osobního naplnění.*“¹²

Charakteristika tanečního oboru

„*Taneční obor v základním uměleckém vzdělávání umožňuje prostřednictvím pohybových a tanečních aktivit komplexně a systematicky rozvíjet jedince po stránce tělesné a duševní. Každému žákovi – podle míry jeho schopností a zájmu – poskytuje základy odborného vzdělání, které mu umožní uplatnit se jako tanečník při nejrůznějších neprofesionálních aktivitách,*

v povoláních, pro která je kultura pohybu vhodným předpokladem, případně pokračovat v dalším studiu směřujícím k profesionálnímu působení.“¹³

Charakteristika literárně-dramatického oboru

„*Literárně-dramatický obor v základním uměleckém vzdělávání umožňuje prostřednictvím tvořivých činností (pohybových a mluvních hereckých, slovesných, dramaturgických, hudebních, výtvarných, prací s loutkářskými prostředky atp.) rozvíjet umělecké vlohy žáka směrem k divadelnímu a slovesnému projevu. Stává se tak významným nástrojem rozvoje sociability žáků (schopnosti vnímat druhé, vnímat motivace jejich jednání a prostřednictvím vstupu do rolí řešit různé sociální situace), jejich emocionálního rozvoje a schopnosti sebepoznání a sebekontroly.*“¹⁴

Jednotlivé charakteristiky mají stejný základ, jsou užity podobné principy stavby vět, nicméně v nich lze najít rozdíly – jak již v obsahu oboru, tak ve výsledném předpokládaném dopadu na žáka. V následující tabulce vyznačuji jednotlivé konkrétní body obsahů a cílů výuky, jež bychom mohli přiřadit k výchově umění (černě), uměním (červeně) a o umění (modře).

OBOR	HUDEBNÍ	VÝTVARNÝ	TANEČNÍ	LIT.-DRAMATICKÝ
Obsah výuky	- soustavné vzdělání - aktivní a poučená interpretace - vlastní tvorba - hudební kultura - základní teoretické znalosti	- aktivní a poučená výtvarná činnost	- pohybové a taneční aktivity	- tvořivé činnosti (pohybové a mluvní herecké, slovesné, dramaturgické, hudební, výtvarné, práce s loutkářskými prostředky atp.)
Cíl výuky	- hudba jako prostředek komunikace - hudba jako osobní umělecké sdělení	- výtvarno jako umělecký prostředek komunikace - témata na základě vnímání okolního světa - adekvátní reakce výtvarnými prostředky - ucelený přehled o výtvarném umění - výtvarný názor - osobní naplnění	- rozvoj po stránce tělesné i duševní - základ odborného vzdělání - uplatnění jako neprof. tanečník - příprava na další vzdělávání k profesionálnímu působení	- rozvoj uměleckých vloh směrem k divadelnímu a slovesnému projevu - rozvoj sociability (vnímání druhých, motivace jejich jednání, vstupem do role řešit různé sociální situace) - emocionální rozvoj - sebeoznání - sebekontrola

V charakteristice literárně-dramatického oboru vyplynula naprosto chybějící jakákoli zmínka o tom, že by měla být výuka alespoň částečně zaměřena také na teorii a historii divadla; velmi jasně se naopak jeví myšlenka rozmanitosti budoucích učebních plánů tím, že je vypsán výčet možností tvořivé činnosti.

Jednoznačné pozitivum vidím v důrazu na umělecké vyjádření sebe sama divadlem. Jinak charakteristika vyznívá např. u tanečního oboru – především jako zábavná činnost pro volný čas bez větších nároků na uměleckou výchovu a vzdělávání.

Jako velmi zajímavý spatřuji obsah výuky hudebního oboru, u něhož je rozepsána jak interpretace díla, tak vlastní tvorba (pro divadlo bychom případně mohli tyto teze přeformulovat jako interpretační/autorské divadlo); výstižně formulovaná je také oblast „o umění“, kde se dobře kloubí teoretické znalosti s kulturou daného umění, jež logicky zahrnuje i historii tohoto umění. U tanečního oboru naopak jakákoli možnost zahrnutí historie tance či pohybu chybí.

⁸ Podle KONÝVKA, J. *Různorodé obsahy oboru Dramatická výchova* [pdf]. Brno: DIFA JAMU, 2015. Poslední revize 22. října 2015 [citováno dne 28. června 2016]. Dostupné z <<http://www.jamu.cz/img/akademie-studie-difa-jamu/studie/studie/archiv-clanku/konyvka-22-10-2015.pdf>>.

⁹ Podle MACKOVÁ, S. *Dramatická výchova*. Brno: JAMU, 2004. s. 11-12.

¹⁰ MACKOVÁ, S. *Divadlo a výchova*. Brno: JAMU. Nepublikováno. Rukopis. Dostupné v osobním archivu S. Mackové.

¹¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [pdf]. Praha: MŠMT, 2010. Poslední revize 10. října 2013 [citováno dne 4. ledna 2016], s. 16. Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/31244_1_1/download/>.

¹² Op. cit., s. 37.

¹³ Op. cit., s. 42.

¹⁴ Op. cit., s. 47.

2.2. Klíčové kompetence

Klíčové kompetence často bývají pro jednotlivé rámcové vzdělávací programy nejdůležitější, nejproblematictější a zároveň nejčastěji diskutované. V kurikulu základního uměleckého vzdělávání však nejsou definované pro každý obor či předmět zvlášť jako např. u základního vzdělávání, v tomto kurikulu jsou pro všechny obory jednotné. Klíčové kompetence pro základní umělecké školy jsou definovány takto:

„...představují souhrn vědomostí, dovedností a postojů důležitých pro rozvoj žáka po stránce umělecké a pro jeho budoucí uplatnění v praktickém i profesním životě. Utváření těchto specifických klíčových kompetencí je zaměřeno především na rozvoj schopností žáků tvořit, vnímat a interpretovat umělecké dílo. Osvojení těchto kompetencí umožní žákovi vytvořit si pozitivní vztah k umění a kultuře, k ostatním lidem i k sobě samému. Při utváření klíčových kompetencí v základním uměleckém vzdělávání jsou využívány kompetence, které žáci získali či postupně získávají v předškolním, základním, středním, vyšším odborném i jiném vzdělávání.“¹⁵

Takto obecně platné klíčové kompetence jsou dále děleny do tří kategorií:

„Kompetence k umělecké komunikaci

Žák:

- *disponuje vědomostmi a dovednostmi, které mu umožňují samostatně volit a užívat prostředky pro umělecké vyjádření*
- *proniká do struktury a obsahu uměleckého díla a je schopen rozeznat jeho kvalitu*

Kompetence osobnostně-sociální

Žák:

- *disponuje pracovními návyky, které jsou utvářeny soustavnou uměleckou činností a které formují jeho morálně volní vlastnosti a hodnotovou orientaci*
- *účelně se zapojuje do společných uměleckých aktivit a uvědomuje si svoji odpovědnost za společné dílo*

Kompetence kulturní

Žák:

- *je vnímavý k uměleckým a kulturním hodnotám a chápe je jako důležitou součást lidské existence*
- *aktivně přispívá k vytváření i uchování uměleckých hodnot a k jejich předávání dalším generacím“¹⁶*

Pokud srovnám předchozí tabulku s tímto výčtem kompetencí, je vidět, že i zde je důraz na teorii a historii uměleckého oboru velmi potlačen a formulován pouze v kompetenci k umělecké komunikaci ve slově „vědomosti“ a ve spojení „pronikat do struktury a obsahu díla“. Nikde však není jednoznačně uvedené, že by učitelé měli teorii a historii do výuky jednoznačně zakomponovat, pouze to z uvedeného logicky vyplývá. To, dle mého názoru, pouze škodí statutu základních uměleckých škol. Pravidelně se objevují názory, že by bylo dobré základní umělecké školy rušit, často z důvodů ekonomických, nejnověji např. v *Lidových novinách* ze dne 18. června 2016:

„...jsou všechny peníze investované mezi základní umělecké školy investované opravdu efektivně? Neochvějní zastánci našeho systému mluví o „světovém unikátu“. Ale pak je vezměme za slovo: je náš unikát opravdu nejlepší? Je jeho výsledkem opravdu světově unikátně kulturní národ? Vede k tomu, že každý druhý Slezan, Moravan i Čech hraje skvěle na hudební nástroj a každý první skvěle maluje či vyrábí keramiku? Nebo jen živíme světově unikátní neefektivní systém škol a kantorů?“¹⁷

Právě proto by komplexní výuka umění mohla být jednou z předností systému základních uměleckých škol, čímž by mohla lépe naplňovat svou základní funkci popsanou ve školském zákoně: „Základní umělecké vzdělávání poskytuje základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech.“¹⁸ Rámcový

vzdělávací program základního uměleckého vzdělávání tak musí nabízet i teoretické vzdělání vedle praktického, pokud má poskytovat plnohodnotný základní stupeň uměleckého vzdělání.

2.3. Očekávané výstupy

Oproti klíčovým kompetencím, jež představují určité ideály, ke kterým by měla výuka směřovat, jsou u jednotlivých oborů postaveny očekávané výstupy, jež jsou formulovány pro konce dvou hlavních částí studia (tedy 7. ročníku I. stupně a 4. ročníku II. stupně) a jež představují „...závažné minimum, které je ověřitelné. Vzdělávací obsah vymezený v učebních osnovách ŠVP i vzdělávací činnosti realizované v jednotlivých ročnících musí žákovi na konci daného stupně umožňovat tyto předepsané způsobilosti ovládat.“¹⁹ Očekávané výstupy pro přípravné studium a studium pro dospělé nejsou formulovány, ty formuluje škola a učitel v součinnosti s vlastním školním vzdělávacím programem.

Pro následující porovnání očekávaných výstupů použiji pouze výstupy na konci 4. ročníku II. stupně studia, protože tyto výstupy vnímám jako více finální, důležitější a zajímavější pro mezioborové porovnávání než výstupy na konci 7. ročníku I. stupně studia, jež se mi jeví v lecčem jako průběžné, neúplné.

Očekávané výstupy jsou děleny na dvě oblasti, a to na oblast „interpretace a tvorby“ a na oblast „recepce a reflexe daného umění“. Budu srovnávat obě oblasti dohromady, protože se často v jednotlivých bodech obě oblasti překrývají, někdy nejsou jednotlivé body správně a jasně zařazeny apod.

Jedinou výjimkou ve srovnání bude oblast „recepce a reflexe hudebního umění“, protože ta na konec 4. ročníku II. stupně formuluje pouze obecnou myšlenku: „Vzdělávací obsah oblasti Recepce a reflexe hudby a způsob jeho realizace na II. stupni základního studia škola určuje ve svém školním vzdělávacím programu podle svých podmínek a zaměření.“²⁰ Na konci 7. ročníku I. stupně naopak velmi detailně formuluje veškeré očekávané výstupy, které budou v porovnání alespoň naznačovat, jakým směrem hudební obor nad recepcí a reflexí smýšlí a v jakých intencích se tak mohou výstupy pro 4. ročník II. stupně pohybovat.

a) Interpretace a tvorba

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně literárně-dramatického oboru

„Žák:

- *samostatně vybere vhodnou předlohu pro individuální tvorbu (poezie, próza, dramatický text, námět, téma) a osobitým způsobem ji realizuje (např. přednes, herecký výstup, pohybový výstup, výstup s loutkou, literární zpracování)*
- *vytváří náročnější texty propracované z hlediska sdělnosti obsahu, tématu, použité formy, stylu a žánru, uplatňuje výrazové prostředky jak dokumentární slovesnosti, tak i vybraných literárních žánrů a autorsky s nimi pracuje*
- *vědomě používá základní výrazové prostředky pro sdělování, vytvoří charakter postavy, zvládne vědomou stylizaci v daném žánru*
- *uvědomuje si a uplatňuje zákonitosti výstavby dramatického tvaru*
- *aktivně a poučeně se podílí na tvorbě jednotlivých složek divadelní inscenace (scénografie – dramaturgie, scénická hudba, režie, výběr vhodných rekvizit, loutek apod.)“²¹*

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně tanečního oboru

„Žák:

- *provádí pohybové úkoly větší technické a obsahové náročnosti v různých oblastech tanečního umění*

¹⁵ Op. cit., s. 14.

¹⁶ Op. cit., s. 14.

¹⁷ KAMBERSKÝ, P. Snadná cesta k vyšším platům. *Lidové noviny* 29, 2016, č. 143, s. 10. ISSN 0862-5921.

¹⁸ § 109, odst. (1) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [pdf]. Praha: MŠMT, 2010. Poslední revize 10. října 2013 [citováno dne 4. ledna 2016], s. 16, 37, 42 a 48. Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/31244_1_1/download/>.

²⁰ Op. cit., s. 31.

²¹ Op. cit., s. 49.

- při improvizaci používá techniku z různých oblastí tanečního umění a dbá na čistotu jejího provedení
- uvědomuje si svůj pohyb v čase a prostoru, vnímá vnější a vnitřní prostor
- používá improvizaci k hledání osobitého pohybového vyjádření jako základu pro autorskou tvorbu
- tvoří individuálně nebo ve skupině vlastní choreografie s využitím všech získaných pohybových dovedností
- zapojuje se při scénickém řešení choreografického díla (návrzích kostýmů, osvětlení, rekvizit a podobně)²²

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně výtvarného oboru

„Žák:

- samostatně řeší výtvarné problémy, experimentuje, argumentuje, diskutuje, respektuje různá hlediska, umí se poučit, obhájí nebo změní vlastní postup, podílí se na utváření pravidel týmové spolupráce
- pracuje s vizuálními znaky a symboly, využívá analýzu, syntézu, parafrázi, posuny významu, abstrahování; rozlišuje a propojuje obsah a formu, vědomě uplatňuje výrazové a kompoziční vztahy a osobitě je aplikuje
- z různých úhlů zkoumá podoby světa a mezilidské vztahy, je schopen konceptuálního myšlení z hlediska času, lokality, kulturních či ekologických souvislostí; dává hlubší myšlenkový význam akcím, objektům a instalacím; na úrovni samostatně pojeté tvorby se stává nezávislou, samostatnou osobností
- zná obrazotvorné prvky plošného i prostorového vyjádření, jejich výtvarné a výrazové vlastnosti a vztahy; správně používá odbornou terminologii vztahující se k dané oblasti²³

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně zástupce hudebního oboru nástroje)

(Hra na klávesové

„Žák:

- využívá všechny doposud získané znalosti a dovednosti k vyjádření svých představ
- hraje z listu jednoduché skladby
- hraje v duu (čtyřruční hra nebo hra dvou nástrojů), zahraje jednoduché doprovody, spolupracuje při komorní hře, v souborech nebo orchestrech různého složení podle individuálních schopností
- vytvoří si názor na interpretaci skladeb různých stylových období a žánrů; tento svůj názor zformuluje a vyjádří, při hře z paměti využívá znalosti o výrazu, harmonii, formě a obsahu hrané skladby
- uvede příklady skladeb významných světových a českých autorů různých stylových období a žánrů
- profiluje se podle svého zájmu a preferencí; využívá svých posluchačských a interpretačních zkušeností a získaných hudebních vědomostí a dovedností k samostatnému studiu nových skladeb a vyhledávání skladeb podle vlastního výběru²⁴

b) Recepce a reflexe daného umění

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně literárně-dramatického oboru

„Žák:

- uvádí vybrané dílo do sociokulturních souvislostí
- je schopen uchopit téma a použité prostředky
- hodnotí dramatické nebo literární dílo, včetně způsobu jeho provedení
- kriticky reflektuje a hodnotí práci svou i druhých, je schopen hluboké sebereflexe²⁵

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně tanečního oboru

„Žák:

- vnímá neoddělitelnost vztahů mezi intelektuální, emocionální a fyzickou stránkou člověka
- užívá odborné názvosloví a pojmosloví z oblasti techniky pohybu a taneční tvorby
- vnímá a hodnotí choreografické dílo, diskutuje o něm a své názory, myšlenky a postoje vyjadřuje na základě promyšlených argumentů
- hodnotí vlastní přístup k tvorbě a realizaci společného choreografického díla²⁶

Očekávané výstupy 4. r. II. stupně výtvarného oboru

„Žák:

- orientuje se v hlavních rysech historického vývoje uměleckých slohů a směrů, zajímá se o vyjadřovací prostředky současného výtvarného umění, vnímá je v širších souvislostech, samostatně vyhledává náměty a inspiraci z různých oblastí světové kultury a vědy, individuálně si z nich vybírá podněty pro svou tvorbu
- formuluje a obhájí své názory, diskutuje, respektuje různá hlediska, umí se poučit; prezentuje práci vlastní i druhých, volí vhodné formy adjustace a výstavní koncepce²⁷

Očekávané výstupy 7. r. I. stupně hudebního oboru (pro všechna zaměření jsou již stejné)

„Žák:

- orientuje se v grafickém záznamu hudebního díla a svým způsobem jej realizuje
- rozumí stavbě stupnic a akordů dur i moll, určí intervaly, rozezná tónorod hrané skladby
- rytmicky i intonačně reprodukuje jednoduchý notový zápis, zaznamená jednoduchou hudební myšlenku
- chápe a užívá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví
- vytváří vlastní melodické a rytmické útvary
- transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny
- s pochopením významu harmonických funkcí vytváří jednoduchý doprovod
- orientuje se v různých hudebních uskupeních, chápe princip rozdělení hlasů i hudebních nástrojů do skupin a identifikuje je
- má základní povědomí o výstavbě skladeb, orientuje se v jednoduchých hudebních formách
- aktivně poslouchá hudbu, orientuje se v jejích druzích a ve způsobech její interpretace
- chápe souvislosti vývoje hudby, rozpozná charakteristické znaky hudebního vyjadřování v jednotlivých epochách
- na základě svých zkušeností vyjadřuje své názory na znějící hudbu a umí je zdůvodnit
- propojuje teoretické vědomosti s praktickými dovednostmi, chápe význam tohoto spojení²⁸

Z porovnání očekávaných výstupů u jednotlivých oborů vyplývá, podobně jako u charakteristiky oborů, několik bodů.

Hudební a výtvarný obor má mnohem jasněji formulované výstupy teorie a historie umění. U tanečního oboru není dokonce o historii tance ani zmínka, ve výstupech literárně-dramatického oboru je zmínka o historii zakomponovaná do teze: „uvádí vybrané dílo do sociokulturních souvislostí“. Teorie je v literárně-dramatickém oboru zploštěna pouze na zákonitosti výstavby dramatického tvaru a na poučeném podílení se na jednotlivých divadelních složkách. Oproti tomu formuluje hudební obor výstupy z oblasti historie a teorie velmi konkrétně, přesně a komplexně. Nechybí zmínka ani o světové ani o české historii, stejně tak terminologie je poměrně velmi podrobně (možná až přespříliš konkrétně) sepsána.

²² Op. cit., s. 43.

²³ Op. cit., s. 38.

²⁴ Op. cit., s. 18.

²⁵ Op. cit., s. 49.

²⁶ Op. cit., s. 44.

²⁷ Op. cit., s. 39.

²⁸ Op. cit., s. 31.

Podpořená je nadále možnost rozmanitosti vzdělávacích obsahů jednotlivých literárně-dramatických oborů – protože oblast dovednostních kompetencí (stejně jako v charakteristice – viz kapitola 2.1) nabízí různé varianty výstupů. Takováto nabídnutá rozmanitost v tanečním a výtvarném oboru neexistuje, hudební obor naopak jasně definuje zaměření jakožto jednotlivé vzdělávací obsahy – hra na klávesové nástroje, hra na žesťové nástroje atd.

Z analýzy nejdůležitějších částí rámcového vzdělávacího programu základního uměleckého vzdělávání si zatím můžu odpovědět jen částečně na druhou hypotézu na konci první kapitoly.

Analyzované kurikulum jistě je dostatečně široké pro zastřešení různorodých typů výuky jednotlivých učitelů. Z analýzy je také jisté, že v kurikulu chybí zakotvení povinné teorie a historie oboru či obecně větší důraz na předání pevných vědomostí. Výuka tak může mít tendenci k praktické činnosti, jež by se mohla stát např. dále nepřenositelnou pro žáky takového literárně-dramatického oboru.

Průzkum státem vydaného kurikula tak nestačí k jednoznačné odpovědi na zprvu položené otázky: Je problematizovaný rámcový vzdělávací program pro literárně-dramatický obor dostatečně pevný a strukturovaný pro následnou svobodnou práci tak různorodých učitelů? Vyhovuje takto napsané kurikulum učitelům, kteří na jeho základě mají vypracované školní vzdělávací programy?

3. Diskusní fórum o oboru divadlo a výchova

Takto kladená otázka mě přivedla k organizaci *Diskusního fóra o oboru divadlo a výchova*, jež se uskutečnilo v rámci festivalu Ateliéru divadla a výchovy *Sítka* dne 30. května 2015 v Divadle na Orlí v Brně. Hlavním cílem bylo seznat vybrané osobnosti, jež by mi pomohly odpovědět na mnou pokládané otázky. Chtěl jsem tak mít na diskusním fóru zastoupení především těchto skupin:

- zajímaví progresivní praktici – učitelé literárně-dramatického oboru;
- nejvýraznější umělecké kapacity v oblasti literárně-dramatických oborů;
- absolventi Ateliéru divadla a výchovy, kteří jsou nyní učiteli literárně-dramatického oboru;
- současní pedagogové a studenti Ateliéru divadla a výchovy
- další odborníci zabývající se problematikou literárně-dramatických oborů

Kromě cíle zjistit postoj pozvaných skupin ke státnímu kurikulu a jejich obtíže při vytváření školních kurikul jsem si stanovil také vedlejší cíle projektu:

- umožnit setkání praktiků – vyučujících na ZUŠ a akademiků pro vzájemnou výměnu názorů a myšlenek;
- nabídnout prostor pro diskusi nad tématy spjatými s literárně-dramatickým oborem;
- seznámit studenty s praxí v literárně-dramatickém oboru;
- nabídnout prostor pro setkání praxe a teorie;
- nabídnout prostor pro diskusi nad profilem učitele na základní umělecké škole;
- rozvinout debatu o vzájemném působení literárně-dramatického oboru a uměleckých vysokých škol v rámci oboru divadlo a výchova;
- nabídnout širší souvislosti zmiňovaných problémů;
- zaznamenat výstupy konference pro další přemýšlení nad vývojem oboru.

4. Příspěvatelé diskusního fóra

Vzhledem k tomu, že k 30. září 2014 bylo dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v České republice 314 interních a 40 externích učitelů literárně-dramatických oborů,²⁹ musel jsem nutně vytvořit vlastní výběr pozvaných příspěvateľů předem sám. Vybíral jsem především ty učitele, kteří jsou (a) známí svými pedagogicko-uměleckými výkony (přehlídky, soutěže) nebo jsou (b) absolventi Ateliéru divadla a výchovy JAMU. Zájem se zúčastnit a přednést příspěvek byl k mému překvapení poměrně vysoký.

Nakonec z celkových již jedenácti oslovených učitelů přislíbilo účast sedm z nich (dva z učitelů museli však svou účast pro pracovní vytížení zrušit, ale jejich příspěvky byly prezentovány pověřenými kolegy). Vedle učitelů jsem ještě oslovoval různé zástupce jiných skupin, jež by se mohli k problematice literárně-dramatických oborů vyjádřit z jiného pohledu. Oslovil jsem tak zástupce Národního institutu pro další vzdělávání, který má na starost další vzdělávání učitelů základních uměleckých škol; ředitele základní umělecké školy – učitele hudebního oboru, který je velmi aktivní při podobných událostech; pracovníci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jež má na starost základní umělecké školy; předsedu Ústřední umělecké rady základních uměleckých škol či vedoucího Katedry výchovné dramatiky DAMU. Bohužel všichni nakonec svou účast z různých důvodů odmítli. Avšak jeden zvláštní článek se mi podařilo na diskusní fórum úspěšně pozvat.

Pozvání na *Diskusní fórum o oboru divadlo a výchova* přijali a příspěvek v červnu přednesli tito příspěvatelé (řazení dle programu diskusního fóra):

Irena Konývková

Od počátku 80. let učitelka literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole Ostrov (především soubor HOP-HOP), nyní i ředitelka Základní umělecké školy Ostrov. Od roku 2000 členkou odborné rady ARTAMA pro dětské divadlo, přednes a dramatickou výchovu. Od roku 2006 předsedkyně Ústřední umělecké rady literárně-dramatických oborů České republiky. Bohužel nemohla nakonec na diskusní fórum fyzicky přijet, její příspěvek jsem tak přednesl já.

Alexandr Rychecký

Výtvarník, scénárista, režisér, organizátor, od 80. let vedoucí souboru *ZDividla Ostrava*. Od roku 2011 učitel literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole Edvarda Runda v Ostravě. V roce 2008 absolvoval magisterský kombinovaný stupeň studia na Ateliéru divadla a výchova JAMU v Brně. Autor několika publikací zabývajících se praxí dramatické výchovy (sborníky her a cvičení).

Pavel Skála

Učitel literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole F. L. Gassmanna v Mostě. Zakladatel nepostupové přehlídky amatérského divadla *Na(ne)čisto Liberec*, po přestěhování z Liberce do Mostu založil další přehlídku – *PřeMostění*. Od akademického roku 2015/2016 je studentem 1. ročníku kombinovaného bakalářského stupně studia na Katedře výchovné dramatiky DAMU v Praze.

Marcela Orságová

Školní inspektorka pro Zlínský kraj, bývalá ředitelka Zlínského inspektorátu České školní inspekce. Zaměřuje se na inspekci základních uměleckých škol, především pak literárně-dramatických oborů. Často je díky svému zaměření zvána do jiných krajů pro řešení problematických případů.

Josef Jan Kopecký

Herec, režisér a pedagog. Jako učitel literárně-dramatického oboru působí na Základní umělecké škole Střezina v Hradci Králové – jedná se počtem žáků o největší literárně-dramatický obor v České republice. Sám účinkoval v desítkách inscenací. Ředitel Kulturního centra v České Třebové.

Eva Suková

V roce 2005 absolvovala magisterské studium Ateliéru divadla a výchovy JAMU. Nyní učitelka na Základní umělecké škole v Rakovníku. Je také členkou *Divadelního spolku Tyl Rakovník*.

Stanislav Nemrava

Dlouholetý učitel literárně-dramatického oboru Základní umělecké školy v Uherském Hradišti, nyní i ředitel. Kvůli funkci ředitele školy omezil svou výuku v literárně-dramatickém oboru především na přednes. Aktivní výtvarník pořádající pravidelné výstavy. Krajský vedoucí Ústřední umělecké rady pro literárně-dramatické obory. Bohužel nemohl nakonec na diskusní fórum fyzicky přijet, jeho příspěvek však přijela přednést a do diskuse se následně zapojila jeho kolegyně Olga Strašáková (učitelka na stejné základní umělecké škole, učí však na pobožce Kunovice; zaměřuje se především na hlasovou přípravu).

Berit Hönigová

²⁹ podle MŠMT. *Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele* [online]. Poslední revize 14. října 2015 [citováno dne 4. ledna 2016]. Dostupné z < <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.

V roce 2009 absolvovala magisterský stupeň studia na Ateliéru divadla a výchovy, poté absolvovala Speciální pedagogiku – Logopedii na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Nyní je učitelkou literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole v Tišnově.

Všichni přispěvatelé měli stejné zadání pro tvorbu svých příspěvků. Nabíduta jim byla tři témata, která mohli následovat:

- reálný obsah výuky jejich literárně-dramatického oboru;
- profil ideálního uchazeče o pracovní místo v literárně-dramatickém oboru;
- okolnosti vzniku a udržení literárně-dramatického oboru na základní umělecké škole, oslovování a nábor žáků.

Někteří přispěvatelé se drželi všech tří nabídnutých témat, někteří chtěli pouze představit svůj náhled na výuku skrze nově vytvořené školní vzdělávací programy, někteří se zaměřili na každodenní problémy učitele literárně-dramatického oboru, někteří rozšířili své příspěvky ještě o mnoho dalších témat.

Po sestavení programu jsem obeslal všechny základní umělecké školy v České republice s pozvánkou na Diskusní fórum, účast nebyla ve vztahu k celkovému počtu škol nijak valná, ale šest učitelů z blízkého okolí do Divadla na Orlí nakonec opravdu zavítalo, diskuse tak byly ještě obohaceny o další úhly pohledu většího počtu praktiků-učitelů.

5. Příspěvky diskusního fóra

Diskusní fórum o oboru divadlo a výchova se dotklo mnoho různých témat, jež se pokusím nyní představit na základě jednotlivých příspěvků a případných, z nich vyplývajících diskusí.

5.1. Irena Konývková a Jonáš Konývka

Příspěvek připravený Irenou Konývkovou byl kvůli její absenci na diskusním fóru přednesen mnou, nicméně vzhledem k povaze příspěvku, jenž byl především o výsledcích již skončeného výzkumného šetření, nebylo nezbytně nutné, aby příspěvek přednesla autorka.

Výzkumu Konývkové (pro potřeby magisterské diplomové práce v rámci funkčního studia pro ředitele škol na Pedagogické fakultě UK v Centru školského managementu) z roku 2006 spojeného s rámcovým vzdělávacím programem pro literárně-dramatický obor se celkově účastnilo 102 respondentů (pedagogů z dobře zavedených literárně-dramatických oborů). Tito anonymizovaní respondenti uváděli, které předměty vyučují a v jak velkém rozsahu jsou dané předměty reálně vyučovány v literárně-dramatických oborech. Z výsledků výzkumu je tak patrné, jakým způsobem je reálně rozdělena výuka I. i II. cyklu.

Příspěvek se poté přesunul na aplikaci výsledků výzkumu na otázku, jaké reálné dovednosti musí ovládat uchazeči o pracovní pozici učitele literárně-dramatického oboru. Uchazeč by měl hlavně ovládat dovednost hlavního předmětu, tedy dramatickou výchovu, herectví a didaktiku předmětu. Dále by měl ovládat přednes, sólový projev a v rámci předmětu soubor by měl ovládat dovednosti režijní, herecké a dramaturgické.

V poslední části jsem si dovilil doplnit příspěvek o prezentaci vlastních nových poznatků z probíhajícího disertačního výzkumu. Zkoumaných 256 učitelů literárně-dramatického oboru jsem před realizací diskusního fóra rozřadil do skupin dle vzdělání. Nejpočetnější skupinu učitelů dle mých zjištění tvoří absolventi profesionálních uměleckých oborů jako je herectví, režie či divadelní věda, po nich následují absolventi Ateliéru divadla a výchovy JAMU a Katedry výchovné dramatiky DAMU. Alarmující je však skutečnost, že 43 učitelů jsou bez jakéhokoli vzdělání obsahujícího divadelní vzdělání v jakékoli podobě.

Na základě zmíněných faktů obou výzkumů byla nastolena otázka pro diskusi: Kdo by tedy vlastně měl a kdo může vyučovat literárně-dramatický obor? Jako první se slova ujala Silva Macková, jež podotkla, že zákon o pedagogických pracovnících neuznává absolventy JAMU (Ateliéru divadla a výchovy) a DAMU (Katedry výchovné dramatiky) jako kvalifikované a neumožňuje jim působit na základních uměleckých školách, protože zákon o pedagogických pracovnících z ledna roku 2015 přednostně umožňuje učit spíše výkonným umělcům než absolventům pedagogicky zaměřených oborů na uměleckých vysokých školách.

Musím však dodat, že tento stav již není aktuální – na konci roku 2015 proběhla díky důležité intervenci JAMU a DAMU změna zákona,³⁰ která uznává absolventy pedagogicko-uměleckých oborů na uměleckých vysokých školách jako plně aprobované.

5.2. Alexandr Rychecký

Alexandr Rychecký zahájil svůj příspěvek potvrzením existence problému, kdy na základních uměleckých školách učí profesionální herci a takovouto výuku mají jako pouhý vedlejší přivýdělek. Dle Rycheckého musí mít učitel literárně-dramatického oboru především schopnost poučení práce s dětmi. Pro Rycheckého tak vyplývá, že profesionální herci k takové výuce s dětmi vztah a pravděpodobně ani pedagogické schopnosti a dovednosti nemají.

Poté navázal na minulý příspěvek:

„Vy jste měl výuku rozdělenou do různých podkategorií jako hlasová průprava, pohybová průprava atd. Myslím si, že by se výuka neměla takto nepřírozeně rozdělovat, že by mělo být všechno chápáno a vyučované komplexně. Nemyslím tím opomíjet to, ale zahrnout všechny podkategorie do hodiny. Vysvětlím – mám u sebe ve třídě děti, jež by se nikdy nepřihlásily do tohoto oboru, pokud by věděly, že je čeká např. pohybová průprava. Samozřejmě takovou průpravu v hodinách vyučují, ale ne ve speciálních hodinách, nýbrž podle situace, dle mého citu.“³¹

Hlavní část příspěvku věnoval Rychecký vlastní výuce na základní umělecké škole, zdůraznil, že je pro něj důležitější, aby figuroval dětem jako partner a nikoli jako kantor – je to důležitý postoj pro společné hledání tématu, sdělení. Do tvorby inscenace vkládá všechny podobory (pohybová průprava, hlasová průprava apod.), proto vnímá práci v souboru jako nejzásadnější: *„Cílem předmětu práce v souboru je vytvořit představení tak, aby při tvorbě byly děti účastni ve všech složkách, plus klademe důraz na sdělení.“³²* Rycheckého školní vzdělávací program, který následně představil, přesně následoval předchozí názory a myšlenky, je postaven především na souborové práci, která je alfou a omegou veškerého schopnostního a dovednostního růstu žáků.

Diskuse se pak držela především tématu individuálního hereckého výstupu. Otázkou bylo, zda jsou individuální herecké výstupy na školách povinné. Někteří pedagogové odpovídali, že ve svém školním vzdělávacím programu nejsou vedeny jako povinné, někteří, že je jako povinné určili i např. kvůli rodičům, aby v roce, kdy se skupinou nepracují na inscenaci, viděli určité výstupy. V rámcovém vzdělávacím programu to však není povinně předepsané, je tak na každém učiteli, aby si stanovil pravidla dle vlastních potřeb.

5.3. Pavel Skála

Příspěvek Pavla Skály byl v lecčem výjimečný – ačkoli Skála není teoretikem, jenž by vytvářel obecnější závěry ze svých pedagogicko-uměleckých poznatků. Ale jsem osobně velmi rád, že pozvání na diskusní fórum přijal především kvůli svému přístupu k literárně-dramatickému oboru (jakožto k prostoru pro autorské divadlo) a kvůli svým realizovaným projektům, jež v příspěvku prezentoval.

Speciálnost jeho tvorby vychází již z umístění jeho domácího pracoviště – základní umělecké školy v Mostě: *„Lidé Ústeckého kraje se potýkají již řadu let s přetřhanými kořeny kvůli těžbě uhlí, rozsáhlému průmyslu a nastěhování obyvatel ze sociálně slabého prostředí.“³³* Projekty, jež v mostecké základní umělecké škole tvoří, jsou tak orientované právě na tuto problematiku.

³⁰ Předpis 379/2015 Sb., částka 161, účinný od 12. ledna 2016.

³¹ Zachyceno z diskuse v rámci příspěvku Alexandra Rycheckého na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

³² Zachyceno z diskuse v rámci příspěvku Alexandra Rycheckého na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

³³ Zachyceno z příspěvku Pavla Skály na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

První obsáhlou část příspěvku věnoval prezentaci Ústeckého kraje, především pak Mostu, místní specifičnosti, problémům a snaze město kulturou vzdělávat. Jedním z kroků je každoroční organizování divadelního festivalu amatérského divadla *PřeMostění*, na který zve vybrané soubory z republiky.

Druhá část příspěvku se týkala popisu aktuální inscenace s mosteckou tematikou v režii Skály s názvem *Poručíme větru, dešti!*³⁴

Diskuse se rozvinula v detailnější dotazy k výuce a Skálově školnímu vzdělávacímu programu. Skála tak představil, jakým způsobem přistoupil k rámcovému vzdělávacímu programu a jak ho uzpůsobil pro vlastní a místní sociálně-historicko-kulturní potřeby.

5.4. Marcela Orságová

*„Kdybyste se chtěli zeptat, na které základní umělecké škole učím, řeknu, že na žádné. Znáám jich ovšem velké množství, jsem totiž školní inspektorkou.“*³⁵ Těmito slovy Marcela Orságová otevřela svůj příspěvek. Hlavním tématem jejího příspěvku byly podmínky vytvořené v jednotlivých školách pro výuku literárně-dramatického oboru. S odkazem na příspěvek Ireny Konývkové připomíná, jak je důležité, zda kantor „hoří“ nebo „nehoří“, tedy nakolik je pro vyučujícího literárně-dramatický obor smysluplný a naplňující (nehledě na to, zdali je v oboru vzdělán či nikoli).

Svůj příspěvek obohacuje o další vlastní zkušenost: *„Nejhorší je, když přijdete do třídy a nevíte, jestli jste se nespletli – že by tady opravdu byl literárně-dramatický obor – v tomto skladišti, v těchto neutěšených podmínkách?“*³⁶ Dle jejích slov, učitel, kterému na oboru záleží, se snaží žákům vytvořit vždy vhodné a podnětné prostředí. Diskutujícím tak odhaluje, že jejím cílem není nikoho nachytat, pouze odhalit nedostatky a jejich příčiny a snažit se s nimi pracovat.

Dostává se však k jednomu z hlavních problémů literárně-dramatických oborů v kontextu fungování na škole. Dle slov Orságové valná většina ředitelů základních uměleckých škol jsou muzikanti a pro učitele literárně-dramatických oborů je někdy nesmírně těžké přesvědčit muzikanta, jehož výuka spočívá v úporném hodinovém drilu hry na určitý nástroj, aby pochopil podstatu a smysl literárně-dramatického oboru. Z pohledu historie je literárně-dramatický obor oborem nejmladším, hudební je nejstarší. Ve škole, kde je ředitelem muzikant, je nejvíce žáků na hudebním oboru, nejméně na literárně-dramatickém oboru. Existuje však samozřejmě plno světlých výjimek.

Další problémy v příspěvku objevuje v rozdílných podmínkách pro výuku jednotlivých oborů. *„Chce-li hrát žák na hudební nástroj, je zcela přesně vymezeno, co k této hře potřebuje. U žáků literárně-dramatického oboru tomu tak není. Co k tomu vlastně potřebují?“*,³⁷ ptá se a ihned za postavu neinformovaného ředitele dodává: *„No, oni si nějak poradí, jsou přece inspirativní a tvůrčí, tak si dokáží poradit i s tím málem, co mají.“*³⁸ Samozřejmě takový přístup hodnotí jako velmi špatný. Na dotaz, co však může daný učitel s takovou situací dělat, odpovídá: *„Je třeba, aby si učitelé LDO vytvořili jasnou koncepci toho, co potřebují a s patřičným zdůvodněním jej předali řediteli. Je nutné jasně říct, že všechny sepsané požadavky potřebujeme, jelikož je máme ve školním vzdělávacím programu a ten je třeba naplnit.“*³⁹ Dle Orságové je nejdůležitější přesvědčit ředitele o svých dostatečně podložených potřebách a vyžádat si zajištění (prostorových, materiálně technických, bezpečnostních a hygienických podmínek).

Příspěvek Orságové v podstatě postupně přecházel v diskusi, která ještě jedno důležité téma otevřela – co tedy inspekce zkoumá, jaké má na učitele literárně-dramatického oboru požadavky. Orságová odpovídá jednoznačně:

*„Školní vzdělávací program je sestaven pouze z toho, co v něm chtěli učitelé mít, co do něj sami napsali. Jdeme-li poté na inspekci, chceme po učitelích pouze to, co oni sami uvedli. Je proto velmi důležité dát si záležet na tom, co do školního vzdělávacího programu daný učitel zařadí.“*⁴⁰

5.5 Josef Jan Kopecký

Josef Jan Kopecký pojal svůj příspěvek jako prezentaci Divadla Jesličky – stálé scény Základní umělecké školy Střezina v Hradci Králové. Jedná se totiž o největší literárně-dramatický obor v republice. Jedna z otázek diskuse se tak logicky objevila, jestli je vůbec možné přenést podmínky a zázemí Jesliček na jiné literárně-dramatické obory. Ano, v tuto chvíli lze spíše pouze konstatovat, že literárně-dramatický obor má v Hradci Králové jednoduše dlouholetou tradici, která mu každoročně přivádí plno nových žáků a tedy i školních peněz. Nicméně všechny literárně-dramatické obory musely jednou vzniknout a s Jesličkami to nebylo jiné. První částí Kopeckého příspěvku tvořil letmý vhled do historie, kým byly založeny, jak se stalo, že mají v tuto chvíli stálou scénu, která má vlastní repertoár z inscenací vytvořených na základní umělecké škole Střezina.

Kopecký však v příspěvku přiznává, že o záchranné číslo 350 žáků (z čehož ve studiu pro dospělé je téměř 100 studentů z celkového počtu) musí neustále bojovat. Chodí na nábor do základních škol, zvou žáky do Jesliček, hrají představení pro školy, účastní se veřejného života Hradce Králové. Stejně tak zvou profesionální herce a režiséry z královehradeckých divadel, aby nalákali další zájemce o divadlo.

Poslední část příspěvku Kopecký věnoval přesnému materiálně technickému zázemí, finančním okolnostem a dalším detailům z chodu scény Jesliček i literárně-dramatického oboru.

V diskusi se tak potvrzovaly již předešlé názory, že je třeba jasně přesvědčit okolí – nejen ředitele, ale především obyvatele města, že zrovna jejich aktivita má smysl. Jesličkám se dokonce povedlo vytvořit poměrně širokou komunitu, ve které z absolventů vznikají stálí diváci a jejich děti znovu žáci. Není také neobvyklé, když se absolvent vrací do literárně-dramatického oboru po studijních letech učit nové žáky a střídá odcházející učitele.

5.6. Eva Suková

Eva Suková na začátku svého příspěvku upozornila publikum, že je aktuálně na mateřské dovolené, a tak ji zastupuje v literárně-dramatickém oboru základní umělecké školy v Rakovníku její manžel Jiří Suk. Cílem její prezentace bylo představit místo, kde pracuje, podělit se o své zkušenosti a vyzvat k diskusi nad předloženými tématy. Diskuse tak postupně protínala připravený příspěvek.

Prvním tematickým okruhem bylo technické zázemí. Místnost, ve které nyní Suková vyučuje, byla původně místností klavírní. Avšak díky vstřícnosti paní ředitelky, která taktéž vyučuje klavír, se stala místností divadelní. To že ale ředitel hudebník projeví pochopení pro potřeby oboru, neznamená vždy úspěch. Zvláště pokud chybí zkušenosti na obou stranách. Suková přiznává, že začátek byl pro ni velkou neznámou a s postupem času nabírá zkušenosti. Místnost prošla řadou změn, v průběhu let byla zvětšena a vymalována na černo, dnes v ní lze najít i šály a oponu apod.

To, co Sukovou však zaměstnává mnohem více než technické nedostatky, jsou náměty a předlohy, jež by využila k tvorbě inscenace a využila pro přednes. Bojuje s nedostatkem dotací na knihy a novinky, které škola občas získá, většinou však nejsou příliš kvalitní. Ve výběru literatury se snaží také dávat prostor dětem, často se ale setkává s literaturou, která není vhodná pro divadelní zpracování (*Pán Prstenů*) nebo je jednoduše slabé kvality. Přítomní učitelé diskusního fóra na neustálou práci s hledáním literatury Sukové přitakali.

Suková dále nabídla k diskusi téma chybného předpokladu rodičů, že hyperaktivní děti a děti s přemírou energie jsou vhodnými žáky literárně-dramatického oboru. Diskuse se vinula směrem, že nelze nabídnout univerzální řešení, protože každé dítě je jiné (jak energeticky tak umělecky). Nicméně pokud by jakékoli dítě mělo svým chováním nepřiměřeně narušovat chod výuky či tvůrčí atmosféru skupiny, je nutné se

³⁴ Popis procesu tvorby inscenace je zapsán ve Skálově příspěvku, viz Příloha studie.

³⁵ Zachyceno z příspěvku Marcely Orságové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

³⁶ Zachyceno z příspěvku Marcely Orságové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

³⁷ Zachyceno z příspěvku Marcely Orságové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

³⁸ Zachyceno z příspěvku Marcely Orságové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

³⁹ Zachyceno z příspěvku Marcely Orságové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

⁴⁰ Zachyceno z příspěvku Marcely Orságové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

s rodiči domluvit na případném vyloučení dítěte z oboru. Určitou výsadou základních uměleckých škol totiž je, že se jedná o výběrové školy. Učitel tak má právo vyloučit dítě ze školy.

Ke konci svého příspěvku Suková také upozornila studenty, případné uchazeče o práci v literárně-dramatickém oboru, na problém velkého množství administrativy (katalogy, třídní knihy, evidenční lístky, různé zápisy, vysvědčení atd.). Nelze proti tomuto problému sice nic dělat, jen si to musí případný zájemce o práci uvědomit.

5.7. Stanislav Nemrava a Olga Strašáková

Příspěvek Stanislava Nemravy, učitele literárně-dramatického oboru a ředitele základní umělecké školy v Uherském Hradišti, se uskutečnil kvůli pracovní vytíženosti bohužel bez Nemravovy přítomnosti, přednesen však byl v podání Olgy Strašákové, jeho kolegyně a vedoucí pobočky v Kunovicích. Příspěvek obsahoval dvě hlavní tematické linie.

První linie se zabývala náplní práce učitele literárně-dramatického oboru. Nemrava tak ve svém příspěvku nabízí jeho zkušenost v podobě „dvoukolejného mapování“:

„Jak se na obzoru v dálce sejdou koleje, tak se s interpretem sejdeme k cíli, když půjdeme současně po mapě obsahu literárního díla a po mapě jeho vlastní interpretace. Důležité pro mě je, aby onen interpret věděl, proč, jak a komu sděluje svá slova, myšlenky, metaforu. Je to cesta dlouhá a úměrná samotnému textu a osobnosti žáka.“⁴¹

Druhou linii věnoval Nemrava ve svém příspěvku profilu učitele literárně-dramatického oboru. Musí to být především kreativní člověk, ale i schopný manažer.

„Učitel literárně-dramatického oboru je sice řadový zaměstnanec základní umělecké školy, ale v podstatě je něco jakoby v jedné osobě kolektivní majitel a zaměstnanec několika malých divadel, tj. několika svých třídních kolektivů, které vychovává a vzdělává, vybavuje schopnostmi, umí vnímat, naslouchat, společně tvořit a zároveň pobavit. Kromě toho má i individuální výuku, kde se mimo jiné individuálně věnuje přednesu, nebo čemukoliv jinému, co si napíše do školního vzdělávacího programu.“⁴²

Ke konci příspěvku sepsal Nemrava výčet všech různých profesí, jež musí učitel literárně-dramatického oboru znát od divadelní přes výtvarné, manažerské až po technické a pedagogické. Chtěním každého pedagoga by měly být vlastnosti jako hravost, schopnost inspirovat (se), naslouchat, tvořit, být tolerantní, neustále rozvíjet divadelní dovednosti. Nejdůležitější je však zahrát představení jako výsledek tvůrčí práce.

5.8. Berit Hönigová

Příspěvek Berit Hönigové měl dvě části. Nejprve prezentovala část své diplomové práce, kterou věnovala kompetencím učitele literárně-dramatického oboru, v druhé části pak představila své aktuální pracovní místo s nastíněnými problémy, které musela během své praxe překonávat.

První teoretická část obsahovala především obecný popis kompetencí učitele, vycházející z literatury pedagogiky, ale i vlastní pojmenování těchto požadavků. Jedním z takových požadavků je především jeho zodpovědnost vůči žákovi: „Učitel by měl zmapovat, co žák ví, čemu rozumí, co si o tom, co ví, myslí, jak to cítí, co dalšího žák potřebuje vědět a jak mu pomoci v tom, aby se v nalezení nové vědomosti a dovedností orientoval.“⁴³

Hönigová poté krátce popsala realitu fungování Základní umělecké školy Tišnov, její kapacitní možnosti a kapacitní možnosti literárně-dramatického oboru. Pro velký zájem a omezené kapacity bylo v Tišnově založeno občanské sdružení Tígal, kam byli přijímáni další žáci, děti mladší šesti let i dospělí. Zde byl

nabídnut prostor pro výuku dramatické výchovy nesvázanou striktně školním vzdělávacím programem. Nabídka pro dospělé se týkala vyložené divadelní práce v souboru.

Nakonec Hönigová uvedla příklad ze své praxe, kdy se setkala se stížností matek svých žáků kvůli měnícím se postupům s přibývajícím věkem žáků. Rozvinula se tak diskuse nad otázkou, nakolik je veřejnost obeznámena s formou, cíli a obsahy výuky divadelní výchovy, ať už se jedná o literárně-dramatický obor, dům dětí a mládeže, středisko volného času či jiné instituce.

6. Nekonečná šíře základního uměleckého vzdělávání

Na Diskusním fóru o oboru divadlo a výchova se sešlo několik učitelů, kteří musí denně řešit problémy týkající se výuky na literárně-dramatickém oboru základní umělecké školy. O problémy, dle mého názoru, opravdu není nouze. Jen příkladem:

- učitel musí nutně být neustále se rozvíjejícím umělcem, manažerem, pedagogem;
- musí si umět stanovit jasná pravidla a požadavky pro výuku;
- nesmí si myslet, že jsou všechny skupiny stejné – naopak musí každému žákovi hledat stále nové a nové výzvy;
- musí být dostatečně zdatný i v psaném projevu, aby si uměl napsat dobrý školní vzdělávací program.

Po celou dobu diskusního fóra si však žádný z učitelů nestěžoval na moc obecně/široce/složitě – jednoduše řečeno špatně – napsaný rámcový vzdělávací program. Vracím se tak ke své otázce položené na konci první kapitoly:

Je problematizované kurikulum vhodně napsané (se zaměřením na literárně-dramatický obor); vytváří dobrý pevný základ pro všechny druhy výuky rozmanitých učitelů a pro jejich svobodnou volbu vlastního uměleckého zaměření?

Na základě diskusního fóra musím odpovědět ano, Rámcový vzdělávací program základního uměleckého vzdělávání (především jeho část zabývající se literárně-dramatickým oborem) je napsaný vhodně. Učitelé, kteří na diskusním fóru vystoupili s tak rozmanitými přístupy k výuce, našli vždy pevné základy v rámcovém vzdělávacím programu pro tvorbu vlastních plánů s vlastními zaměřením.

Pokud však takto sepsané státní kurikulum pojme tolik širokou škálu přístupů k výuce v literárně-dramatickém oboru, mají tyto přístupy nějaký vzorec, nějaké sjednocující skupiny, nějakou typologii? Takové navazující otázky bych rád dále odhaloval a postupně na ně odpovídal v probíhajícím disertačním výzkumu.

MgA. Jonáš Konývka

7. Použité prameny

Literatura:

KAMBERSKÝ, PETR. Snadná cesta k vyšším platům. *Lidové noviny* 29, č. 143, s. 10. ISSN 0862-5921.

MACKOVÁ, SILVA. *Dramatická výchova*. Brno: JAMU, 2004. 214 s. ISBN 80-85429-93-4.

Online zdroje:

KONÝVKA, JONÁŠ. *Různorodé obsahy oboru Dramatická výchova* [pdf]. Brno: DIFA JAMU, 2015. 21 s. Dostupné také na <<http://www.jamu.cz/img/akademie-studie-difa-jamu/studie/studie/archiv-clanku/konyvka-22-10-2015.pdf>>.

MŠMT. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele* [online]. Poslední revize 14. října 2015 [citováno dne 4. ledna 2016]. Dostupné z <<http://toiler.uiv.cz/rocnka/rocnka.asp>>

⁴¹ Zachyceno z příspěvku Stanislava Nemravy na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

⁴² Zachyceno z příspěvku Stanislava Nemravy na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

⁴³ Zachyceno z příspěvku Berit Hönigové na *Diskusním fóru oboru divadlo a výchova* dne 30. května 2015.

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [pdf]. Praha: MŠMT, 2010. Poslední revize 10. října 2013 [citováno dne 4. ledna 2016]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/31244_1_1/download/>. 64 s.

Příloha – celé příspěvky Diskusního fóra o oboru divadlo a výchova

Příložené písemné podoby příspěvků Diskusního fóra o oboru divadlo a výchova byly autory zaslány po diskusním fóru výzkumníkovi ke zveřejnění.

Irena Konývková a Jonáš Konývka: KDO CHCE ZAPALOVAT OHEŇ V SRDCI DRUHÝCH, MUSÍ SÁM HOŘET

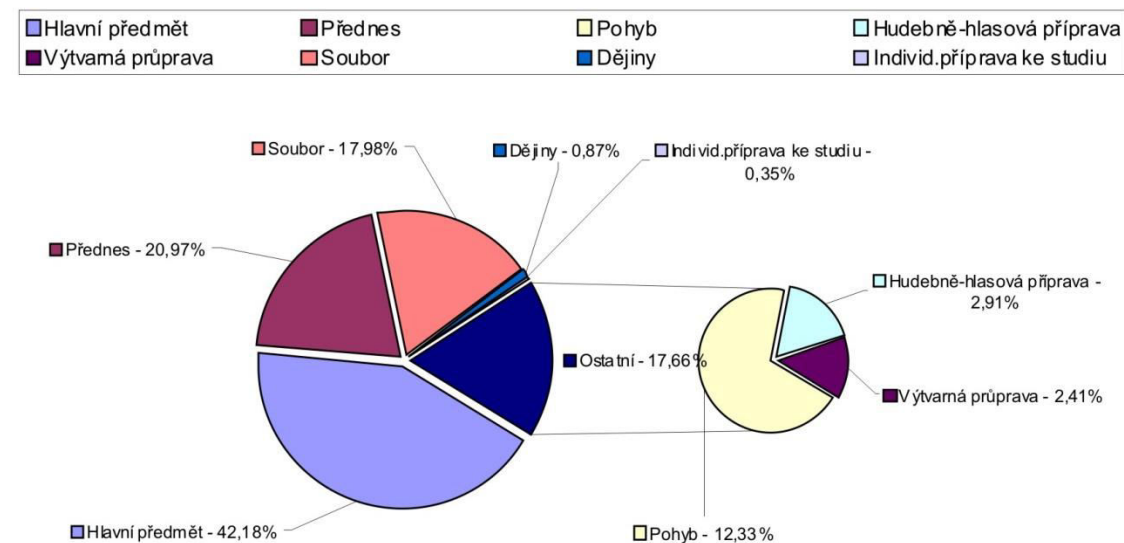
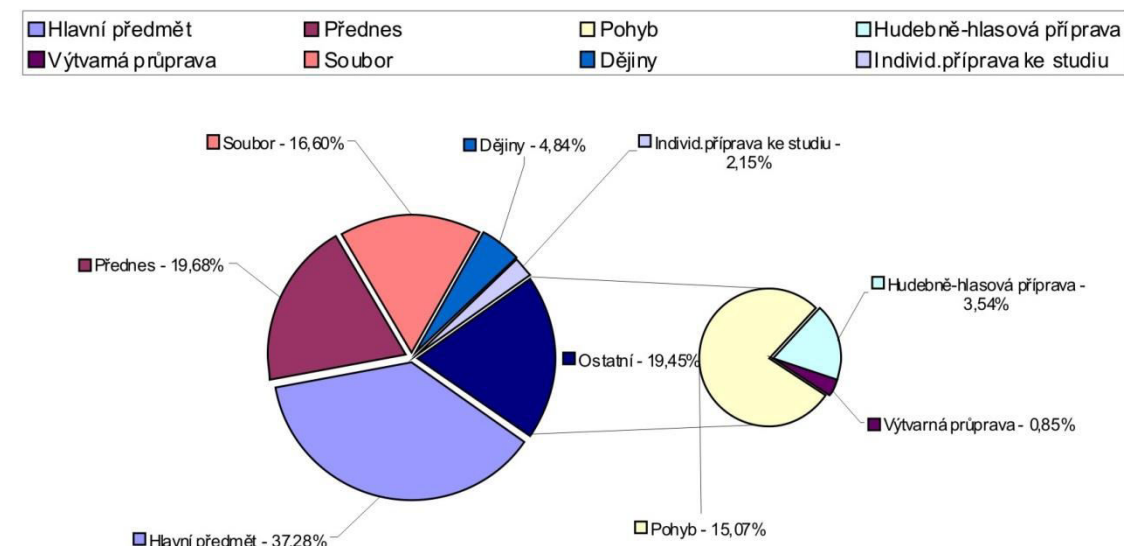
„Kdo chce zapalovat oheň v srdci druhých, musí sám hořet.“ Tento citát visel na nástěnce v literárně-dramatickém oboru Soni Pavelkové, kam jsem chodila. Soňa určitě měla na mysli herce, kteří musí do své role jít naplno – ostatně i já říkám svým žákům: „Hrajte, co to dá.“ A právě pro to nadšení, pro tu chuť vzdělávat se, nechat se inspirovat a pak tvořit a předávat nejen divákům, ale hlavně svým žákům, tak pro toto nadšení, které hraničí až s bláznovstvím pro věc, jsem si vybrala toto motto pro příspěvek. Bohužel sama jsem musela v době Diskusního fóra být se svým souborem a inscenací na jiné divadelní události – dokonce mimo republiku, připravený příspěvek jsem tak svěřila svému synovi, Jonáši Konývkovi, jenž se ujal přednesení mých myšlenek publiku.

V rámci tzv. funkčního studia pro ředitele škol jsem na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Centru školského managementu napsala diplomovou práci *Rámcový vzdělávací program pro literárně-dramatický obor*. Za práci jsem dostala 2, protože se málo zabývala managementem a více byla o literárně-dramatickém oboru. Ale mně se jednoduše nechtělo dělat něco zbytečného a chtěla jsem si zjistit, jak to vlastně s literárně-dramatickými obory ve skutečnosti vypadá. Co konkrétního se na nich učí, jak je v nich rozložena výuka. Jen připomínám, že i v době učebních osnov Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy si rozložení hodin mohl pedagog určit sám.

Předmět	Ročník					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Dramatická průprava	2	2				
Dramatika a slovesnost						
Přednes						
Volitelný předmět						
Práce v souboru						
Celkový počet vyučovacích hodin	2	2	3-4,5	3-4,5	4-4,5	4,5-5

Výsledky mého zkoumání 102 respondentů (šlo většinou o učitele zavedených dobrých literárně-dramatických oborů, s kterými jsem se znala a kteří mi data poskytli pod slibem, že nezveřejním jména jejich škol, neboť v podstatě neplní učební plány) mi pomohly ověřit si, které předměty a v jakém rozsahu se učí. Data jsou sice z roku 2006, tedy již devět let stará. Ale vzhledem k tomu, že ve školních vzdělávacích programech měly školy za úkol popsat svou skutečnost, vložit si do nich, jak učí, myslím si, že výsledky nejsou až tak irelevantní; a naopak mohou doložit, jaké předměty jsou v jednotlivých ročnících a tedy cyklech (dnes stupních) vyučovány.

Představím nyní souhrnné procentuální rozdělení výuky na jednotlivé předměty nejprve v 3.–6. ročníku I. cyklu, poté v I.–IV. ročníku II. cyklu. Grafy zobrazují, kolik procent času ročně učitelé věnují jednotlivým předmětům ve své výuce. Jen pro upozornění, výsledky nezobrazují, jestli se výuka daných předmětů koná každý týden, či v bloku, či jinak.

Přehled poměrů předmětů pro 3. - 6. ročník I. cyklu**Přehled poměrů předmětů pro I. - IV. ročník II. cyklu**

Z grafů je patrné, že v nejvyšším procentu se učí hlavní předmět (dnes většinou nazývaný dramatická tvorba, dramatika, herectví apod.), pak také přednes (nikoliv však dramatické výstupy). Další větší procento má pohyb a pak i soubor, jež v 1. ročníku I. cyklu má pouhá necelá 2%, v 2. ročníku I. cyklu 5% a

od 3. ročníku I. cyklu do IV. ročníku II. cyklu stále téměř neměnné místo ve výuce dosahující v průměru 17,33% času.

Je patrné, že učitel literárně-dramatického oboru by měl být především vybaven metodami dramatické výchovy (propracované metody práce s dětmi) a pak i dovednostmi divadelními – v celé své šíři:

- bytí na jevišti a schopnost předávat sdělení;
- obecně používaný výraz „herectví“;
- dramaturgie;
- režie;
- scénografie;
- technika v divadle – světlo, zvuk.

Nestačí však znát vypsané dovednosti, ale je nutné k nim znát i didaktiku předmětu. Možná snad jen didaktika techniky není nutná, ale kdo ví? Třeba se některý žák také bude chtít hlásit na tento směr.

Dále by měl mít schopnost učit sólový projev, a to přednesový i dramatický (popř. loutkářský, nebo i pantomimu). Ale hlavně to musí být divadelník (zaměřený na jakoukoliv formu divadla, či nejlépe divadelník, který si zkusí různé formy divadla a v některé z nich se najde).

Kdo je tedy učitel literárně-dramatického oboru? Je to učitel? Herec? Režisér? Dle předchozích úvah by měly jít všechny tři profese ruku v ruce. Je potřeba být vybaven dovednostmi, ale také umět tyto dovednosti naučit (např. v Litvě s dětmi a mládeží pracuje vystudovaný režisér, jenž má ke svému oboru pedagogiku). Praxe u nás bohužel ukazuje, že herec bývá ve větší míře horší učitel než pedagog, jenž vystudoval jiný obor a začal se zajímat o divadlo až posléze. Je to právě pro ten jeho zájem, pro tu chuť zabývat se tvorbou? Možná je někdy příčinou převládajícího pocitu u herce, že je neúspěšný ve svém oboru, že je toto pouze jeho boční zájem. To však samozřejmě neplatí pro všechny, naopak stejné pocity mohou nastat i u režisérů i pedagogů jiných oborů.

Zajímavá jsou statistická data o vzdělání učitelů literárně-dramatického oboru na základních uměleckých školách. Následující tabulka je vyňata z probíhajícího Jonášova disertačního výzkumu, při němž vyhledal všechna jména učitelů tohoto oboru a našel jejich vzdělání.

Pro upřesnění je ještě před tabulkou zajímavé uvést, že je v České republice 256 učitelů (cca 200 úvazků) pro 9 300 žáků (což se rovná 3,8% žáků, kteří navštěvují základní umělecké školy).

Ateliér divadla a výchovy Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně	15 (6%)
Katedra výchovné dramatiky Divadelní akademie múzických umění	42 (16%)
dlouholetá praxe na základní umělecké škole	36 (14%)
umělecké řemeslo (režie, herectví, divadelní věda apod.)	77 (30%)
specializace dramatické výchovy na pedagogických fakultách, dramaterapie apod.	43 (17%)
odlišné vzdělání nebo bez vzdělání	43 (17%)

Jak je z tabulky patrné, literárně-dramatický obor vedou z největšího podílu vystudovaní herci, režiséři, divadelní vědci, historici a teoretici, popř. jsou do této skupiny zahrnuti i herci a režiséři z povolání. Druhými nejpočetnějšími skupinami jsou učitelé s neuměleckým, avšak pedagogickým vzděláním

(absolventi speciální pedagogiky se specializací Dramatická výchova, učitelství I. stupně, II. stupně základní školy či mateřské školy a dalších oborů pedagogických fakult) a stejně početnou skupinou jsou učitelé s úplně odlišným vzděláním, než je divadlo a/či výchova (často učitelé výtvarného či hudebního oboru na dané základní umělecké škole, někdy dokonce absolventi nehumanitních oborů, kteří ale hrají po několik let ochotnické divadlo). Další skupinou jsou absolventi Katedry výchovné dramatiky na Divadelní akademii múzických umění v Praze, kteří mají v učitelích literárně-dramatického oboru poměrně vysoké zastoupení i díky neustále otevíranému distančnímu studiu pro učitele, kteří již učí a musí/chtějí si doplnit potřebné vzdělání. Předposlední skupinu co do počtu učitelů literárně-dramatického oboru tvoří učitelé s dlouholetou praxí v oboru, u kterých není informace o vzdělání natolik podstatná. Paradoxně nejméně současných oborových učitelů absolvovalo domácí Ateliér divadla a výchovy.

Svůj příspěvek zakončím stejně, jako jsem ho začala: Kdo chce zapalovat oheň v srdci druhých, musí sám hořet! A fakulty pro to určené by se měly postarat, aby z jejich absolventů vyšli zapálení pedagogové=umělci, kteří **chtějí** dělat divadlo s dětmi a mládeží.

Mgr. Irena Konývková

učitelka literárně-dramatického oboru a ředitelka Základní umělecké školy Ostrov

&

MgA. Jonáš Konývka

odborný asistent Ateliéru divadla a výchovy, Divadelní fakulta Janáčkovy akademie múzických umění Brno

Alexandr Rychecký: POSTŘEHY Z REALITY A PRAXE VÝUKY LITERÁRNĚ-DRAMATICKÉHO OBORU NA ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ ŠKOLE

Výuka k divadelnosti na literárně-dramatickém oboru základní umělecké školy je nesporně nejvýrazněji ovlivněna vyučujícím, jeho osobností. Tím, jakou dokáže vytvořit atmosféru ve skupině, jeho schopností nastolit pravidla partnerství, vlastní vyučování je variabilní a vždy musí vycházet z dané situace. Vyučující musí umět především naslouchat – ale i nenásilnou, hravou formou sdělovat, učit. Celý materiál školního vzdělávacího programu je proto pouze výchozí pomůckou, ne danou a neměnitelnou osnovou. Nejpodstatnější jsou proto výstupy – co chceme se žáky dosáhnout, kam a k jakým výsledkům společně směřujeme.

Základní cíle – proč chce uchazeč být žákem tohoto oboru?

- Chce se seznámit s divadlem, s tvorbou – je to pro něj druh seberealizace
- Učí se základním dovednostem: Hlas, komunikativní dovednosti, práce s tělem, hudba, výtvarná složka, téma a naléhavost sdělení...
- Seznamuje se vlastní zkušeností s celým procesem vzniku divadelního představení – od hledání tématu, po nalezení adekvátních prostředků, ke sdělení tématu
- Sám se na vzniku představení aktivně spolupodílí
- Učí se pracovat v týmu a nést svou dílčí spoluzodpovědnost za společný výsledek
- Stává se postupně poučeným (a aktivním) konzumentem umění ve všech podobách, ale zároveň i jeho samostatným tvůrcem
- Učí se umělecké svobodě vyjádření, ale i kázni, trpělivosti a spolupráci
- Na společných akcích (zkouškách, představeních, soustředěních, přehlídkách) je součástí skupiny lidí, kteří jsou spolu rádi a mají společný cíl, hledají společné téma a způsoby pro jeho divadelní sdělení
- Aktivně se podílí na prezentaci výsledků společné práce (vystoupení, představení)
- Umí se nakonec tvůrčí, uměleckým způsobem i vyslovit k problémům světa, lidí, sebe, najít si své téma a to sdělit čitelně divákům, posluchačům...

Cesta ke splnění cílů – co pro to děláme v praxi?

- Základem naší práce je nastolení atmosféry vzájemné důvěry a zodpovědnosti, především vlastní zodpovědnosti za výsledek práce celé skupiny. Jde o vzájemné partnerství, ne o vztah učitele a žáka. Na vedení zkoušek, ale i vystoupeních se žáci výrazně podílejí a sami rozhodují o cestách, kterými chtějí jít – na základě nabídky.
- Pozvolné a nenásilné seznamování se s celou problematikou divadla, divadelního představení formou hry. Hra a herní jednání je hlavním principem celé výuky!
- Celá škála dramatických her a cvičení, obsažená v základní metodice dramatické výchovy, je využívána na zkouškách, soustředěních – v celém procesu výuky tak, aby žáci sami přicházeli praxí na potřebnost jistých dovedností (osobnostně-sociální, komunikativní, hlasová, pohybová, hudební i výtvarná výchova) a znalostí (divadelní žánry a jejich vznik, historie divadla, souvislosti s dneškem...).
- Učíme se schopnosti vyjádřit se – a emočně působit na diváky – uměleckými, dramatickými prostředky. Pracujeme se znakem, zkratkou, rolí, dramatickou situací, dramatickým jednáním...
- Pravidelně navštěvujeme divadelní představení, nejen profesionálních, ale i studentských, amatérských souborů na různých přehlídkách a festivalech. Následně pak každé zhlédnuté představení ve společné debatě rozebíráme a hodnotíme – tato reflexe je dalším pilířem práce.
- Snažíme se realizovat vlastní divadelní vystoupení – od drobnějších útvarů (recitace, etudy, dramatické situace) po větší celky. Na této práci se výraznou měrou podílí všichni žáci ve skupině svými nápady, doporučeními, tématy, ale třeba i pokusy o režii, hudební složku představení, choreografii a scénografii.
- S hotovými tvary vystupujeme všude, kde se naskytne možnost, abychom svou tvorbu neustále konfrontovali s reakcemi a názory diváků – protože pro ně především se divadlo dělá! Účastníme se přehlídek, festivalů – ale nesnažíme se soutěžit!

VZDĚLÁVACÍ OBSAH LITERÁRNĚ-DRAMATICKÉHO OBORU**Charakteristika:**

Literárně-dramatický obor je komplexním vzdělávacím oborem základních uměleckých škol. Klade si za cíl především všestranný rozvoj osobnosti člověka – žáka, s využitím všech dostupných prostředků sociální, pohybové, slovesné, výtvarné i hudební výchovy, a spojuje je ve finální fázi při vytváření divadelního představení, které má být zároveň výpovědí žáků o jejich vztahu ke světu, k životu. Umění ve své celistvosti se pak stává žákům, díky takto získaným zkušenostem, trvalou součástí života. Je efektivním prostředkem k získávání dovedností a rozvíjení schopností důležitých pro život. Vede žáky nejen k poznání vlastních individuálních a jedinečných schopností, ale i k umění tyto schopnosti zapojit při skupinové práci. V důsledku se jedná o poznání světa prostřednictvím umění v celé jeho celistvosti, ale i o výchovu k zodpovědnosti, empatii. Prioritou není připravit žáky ke studiu na uměleckých školách a k profesionální divadelní dráze, ale snažíme se o jejich sebeuvědomění a uplatnění jedinečných individuálních schopností.

PŘÍPRAVKA PRO I. STUPEŇ:

Pokrývá věkovou kategorii pod sedm let – nejmladší jsou pětileté děti. Je koncipována jako jednoleté studium, či dvouleté. Minimální počet ve skupině je čtyři, maximální pak deset žáků.

Očekávané výstupy:

- Žák umí pracovat v menších skupinách
- Respektuje pravidla her a cvičení
- Pohyb a mluva – ovládá základní dechové, pohybové a mluvní návyky
- Dokáže vystoupit na veřejnosti s přednesem
- Dokáže vystoupit na veřejnosti v menším dramatickém útvaru
- Zbavuje se ostychu z veřejného vystupování
- Hra je základním stavebním kamenem při práci s touto kategorií – neboli umí si hrát ve skupině, sdílí s ní společné zážitky ze hry

ZÁKLADNÍ STUDIUM I. STUPNĚ:

Výuka probíhá v sedmi ročnících a je určena pro žáky od sedmi let.

Vyučovací předmět: Dramatika a slovesnost**Charakteristika:**

Výuka probíhá nárůstově ve všech sedmi ročnících, od nejjednodušších po složitější úkoly. Předmět rozvíjí fantazii, tvůrčí schopnosti žáků, pracuje s drobnými literárními útvary, které se žáci učí převádět v jevištní tvar – dramatickou situaci – a její řešení. Hra a jednání v roli. Žáci se učí pracovat s hlasem, komunikativními dovednostmi, ale i se slovem ve všech jeho významech, orientovat se v literárních útvarech. Literatura – nejen dramatická – je hlavní inspirací a pomůckou. Pracují s básní, povídkou, příběhem. Naučí se tyto výchozí inspirativní útvary tvořivě rozvíjet za použití dalších prostředků jevištní práce. Směřují ke komplexnímu vyjádření, sdělení obsahu textu, příběhu, a to od drobnějších, ke složitějším tvarům. Seznamují se s historií divadla, divadelními žánry, prostředky, jevištními prostory. Učí se orientovat v dalších oblastech – pohybová, výtvarná a hudební složka divadla.

Očekávané výstupy:

- Žák si umí najít a zpracovat divadelně vlastní, či převzatý jednoduchý námět.
- Spolu se skupinou vytváří originální dramatický tvar – představení, s využitím všech možností pohybových, hlasových, hudebních, výtvarných tak, aby naplnily základní téma a byly sdělné divákům

- Zvládá improvizaci s využitím reálné, či imaginární rekvizity
- V rámci daného divadelního představení naplňuje dramaturgický a režijní plán, rozumí mu, protože je jeho spolutvůrcem

Vyučovací předmět: Dramatická výchova**Charakteristika:**

Výuka probíhá nárůstově ve všech sedmi ročnících. Žáci v tomto předmětu získávají základní schopnosti a dovednosti komunikace, osobnostní a sociální výchovy, učí se hernímu jednání, pracují s rolí, s dramatickou situací a jejím řešením. Práce s hlasem, s tělem a pohybem, s hudbou. Důležitá je skupinová spolupráce, schopnost zapojit do společné práce své individuální přednosti a zároveň hledat – a nacházet – i společnou řeč s ostatními. Předmět prolíná svými dopady celou výukou.

Očekávané výstupy:

- Žák chápe pojem reflexe a sebereflexe
- Umí používat různé divadelní prostředky pro sdělení svého tématu
- Pracuje s pojmy dramatická situace, herní jednání, hra v roli, umí je používat
- Chápe komplexnost divadelního sdělení a jeho multižánrovost, kdy vše je ve výsledku podřízeno konečnému sdělení, tématu
- Umí používat možností svého těla k vyjádření myšlenek (pohybová výchova)
- Umí se orientovat v prostoru a tvůrčím způsobem jej používat
- Zvládá základy pantomimy, ale i pohybového divadla v celé jeho šíři

Vyučovací předmět: Přednes**Charakteristika:**

Je na I. stupni zařazen v 1.–3. ročníku, ale ve svých důsledcích pak se projevuje i v dalších letech. Jde o získávání a rozvíjení interpretačních schopností. Práce je především individuální, maximálně ve skupince 3 žáků, jejím cílem je naučit žáky správné formě mluveného projevu, ale se zřetelem ke sdělení obsahu textu (vlastního, nebo přejatého) – tedy porozumění a schopnosti interpretace.

Očekávané výstupy:

- Žák kultivovaně používá svůj hlas, tělo, mimiku pro vyjádření tématu, smyslu a myšlenek vybraného textu
- Je schopen hodnotit a pojmut smysl, obsah i téma literárního díla
- Umí formulovat své názory na jednotlivé texty a zařadí je do širšího kontextu
- Účastní se přehlídky recitace ve své kategorii

Vyučovací předmět: Práce v souboru**Charakteristika:**

Po dobu celého studia klíčový předmět. Pro divadelní práci, která je ze své podstaty kolektivní tvorbou, je tento předmět naprosto nezbytný. Jeho obsahem je to, co je pro divadelní práci nejpodstatnější – schopnost spolupráce ve skupině s cílem vytvoření divadelního představení ve všech jeho složkách. Jde o rozvíjení zodpovědnosti za výsledek vůči sobě, ostatním členům skupiny, ale i vlastnímu tématu, a **sdělení tématu** divadelním představením. Vytváření atmosféry vzájemné důvěry je prioritou. Hledání společných témat a prostředků k jejich sdělení, zdivadelnění.

Očekávané výstupy:

- Žák se podílí na tvorbě divadelního představení ve všech jeho složkách
- Je spolutvůrcem divadelního představení, ve kterém vystupuje
- Přináší své témata, náměty a podněty, umí je obhajovat, argumentovat, zároveň ale přijímat názory, hodnocení a kritiku ostatních
- Uvědomuje si – a učí se – historii divadla v jeho šíři, v dobových, společenských souvislostech

PŘÍPRAVNÉ STUDIUM PRO II. STUPEŇ:

Zařazujeme do ní talentované žáky ve věku od 13 let. Je koncipována jako jednoleté studium. Minimální počet žáků ve skupině je čtyři, maximální pak deset žáků.

Učí se především spolupráci v menších i větších skupinách. Důležitá je hlasová a pohybová výchova, orientace v divadelních žánrech, získávání základních dovedností.

Očekávané výstupy:

- Žák umí pracovat v menších i větších skupinách na přípravě krátkých jevištních vystoupení
- Respektuje pravidla her a cvičení
- Uvědomuje si rytmus
- Pohyb a mluva – ovládá základní dechové, pohybové a mluvné návyky jako výrazové herecké prostředky
- Zbavuje se ostychu z veřejného vystupování
- Stává se plnoprávným členem divadelního souboru, přejímá svůj díl zodpovědnosti za výsledky společné práce

ZÁKLADNÍ STUDIUM II. STUPNĚ:

Výuka probíhá ve čtyřech ročnících – od 14 let (*Poznámka: Vzhledem ke specifice oboru jsou jednotlivé předměty vyučovány v koncipovaných blocích*).

Vyučovací předmět: Základy dramatické tvorby**Charakteristika:**

Předmět umožňuje seznámit žáky s historií divadla, jednotlivými divadelními žánry. Je vystavěn především prakticky – prožitkem, žáci si vyzkouší nejzákladnější divadelní historické, i žánrové etapy tak, aby se v nich orientovali a uměli je používat ke sdělení svých témat. Součástí výuky jsou i návštěvy vybraných divadelních představení s následnými rozborů v rámci Divadelního klubu, ale i účast na přehlídkách a festivalech, divadelních dílnách, seminářích, workshopech a soustředěních. Důležitá je i reflexe, sebereflexe, schopnost hodnotit a hodnocení přijímat, tvůrčím způsobem používat a rozvíjet.

Očekávané výstupy:

- Žák přijímá danou roli, vytváří dramatickou postavu v rámci jednoduchého tvaru
- Orientuje se ve vztazích postav a dokáže je sdělit divákům
- Cílevědomě komunikuje prostředky dramatického jednání, interakce s partnery i s publikem. Adekvátním způsobem vyjadřuje myšlenky a emoce své postavy, role
- Uvědomuje si podstatu základních pojmů a umí s nimi vědomě pracovat: Herní jednání/ Hra v roli/ Dramatická situace a její řešení/ Téma/ Sdělení...
- Orientuje se se v různých divadelních žánrech (pantomima/ činohra – veselohra, komedie, tragédie/ pohybové divadlo/ taneční divadlo/ balet/ opereta/ opera/ muzikál/ loutkové divadlo, atd.) a umí je v případě potřeby používat
- Ve spolupráci s ostatními udrží tvar společného divadelního představení

- Umí důvěřovat ostatním členům skupiny, má za ně zodpovědnost
- Pracuje s reálnou i s imaginární rekvizitou, s kostýmem, scénografií, světlem, hudbou a vše účelně používá k vytváření tvaru představení
- Orientuje se v historii divadla v jeho společenských i filozofických souvislostech

Vyučovací předmět: Dramatika a slovesnost

Charakteristika:

Předmět rozvíjí fantazii, tvůrčí schopnosti žáků, kteří vědomě pracují s literaturou, vyhledávají příběhy, svá témata v nich převádějí je v jevištní, dramatický tvar. Hra a jednání v roli. Žáci se učí pracovat s hlasem, komunikativními dovednostmi, ale i se slovem ve všech jeho významech, orientovat se v literárních útvarech. Pracují s básní, povídkou, příběhem. Naučí se tyto výchozí inspirativní útvary tvořivě rozvíjet za použití dalších prostředků jevištní práce. Směřují ke komplexnímu vyjádření, sdělení obsahu textu, příběhu a to od drobnějších, ke složitějším tvarům. Výsledkem práce by měla být schopnost postavit dramatický tvar – od scénáře k jevištnímu provedení za použití všech složek divadelního představení – dramaturgie, režie, herectví, výtvarná i hudební část.

Očekávané výstupy:

- Žák umí hodnotit to, co vidí, formuluje své připomínky a náměty
- Navštěvuje divadelní představení, diskutuje o nich, umí je hodnotit
- Umí divadelně řešit dané dramatické situace, jedná v roli
- Rozpoznává jednotlivé dramatické situace, poznává jejich střídání a význam pro sdělení tématu a příběhu divadelního představení
- Porozumí vztahům mezi postavami a umí je ztvárnit, řešit
- Spolu se skupinou vytváří originální dramatický tvar – představení s využitím všech potřebných možností: pohybových, hudebních, výtvarných, loutkových a podobně tak, aby tyto možnosti naplnily základné téma a byly sdělné divákům
- Zvládá improvizaci na dané téma s využitím imaginární, či skutečné rekvizity
- V rámci daného divadelního představení naplňuje dramaturgický a režijní plán – rozumí mu, protože je jeho spoluvtvořcem

Vyučovací předmět: Práce v souboru

Charakteristika:

Předmět je zařazen do všech čtyřech ročníků a jeho obsahem je to, co je pro divadelní práci nejpodstatnější – schopnost spolupráce ve skupině, s cílem vytváření plnohodnotného divadelního představení ve všech jeho složkách. Je to klíčový předmět výuky. Pro divadelní – kolektivní práci naprosto nezbytný. Používáme prostředků z metodiky dramatické výchovy. Žáci jsou ve výsledku vedeni k vědomým využitím žánrů a divadelních prostředků pro zvolené téma tak, aby došlo k předání SDĚLENÍ divákům. Jde o rozvíjení zodpovědnosti za výsledek vůči sobě, ostatním členům skupiny, ale i k výsledku divadelního představení. Vytváření atmosféry vzájemné důvěry je prioritou.

Očekávané výstupy:

- Žák umí hodnotit to, co vidí, formuluje své připomínky a náměty
- Pracuje se sebereflexí a reflexí. Ve spolupráci s ostatními vytváří originální, jasné, srozumitelné divadelní představení, které osloví diváky
- Přináší svá témata, podněty, učí se je obhajovat a argumentovat, zároveň ale i přijímat názory, hodnocení a kritiku druhých
- Je součástí celku, skupiny, souboru a je na to pyšný. Což lze jen na základě výsledků společné práce

STUDIUM PRO DOSPĚLÉ:

Vzdělávací obsah, způsob organizace a realizace studia stanoví ředitelka základní umělecké školy na základě individuálního plánu výuky. Rozsah je minimálně dvě vyučovací hodiny týdně. Ideální je věková návaznost, kdy absolventi dále spolupracují ve svém volném čase se souborem a jsou jeho plnoprávními členy...

KRITÉRIA HODNOCENÍ V LITERÁRNĚ-DRAMATICKÉM OBORU:

Z těchto kritérií se odvíjí známky na vysvědčeních žáků:

1. Žák splnil v celém rozsahu očekávané výstupy daného ročníku. Je samostatný, iniciativní, účastní se aktivně nejen běžné práce v hodinách, práce souboru, odborných soustředění, přehlídek, workshopů, ale přináší i své vlastní podněty. Je zapojen do práce skupiny, dokáže spolupracovat. Jeho absence ve výuce je minimální.
Z této skupiny pak vybíráme i nominanty na ZDIVIDLANA ROKU což je cena souboru, udělovaná vždy koncem června tomu, kdo pro ostatní udělal nejvíce. Tradice této putovní ceny je již skoro dvacetiletá...
2. Žák plní zadané úkoly, je v práci aktivní, iniciativní, kreativní, ale z jakýchkoliv důvodů se méně zapojuje do společných akcí. Má poněkud větší absenci, která je ale zdůvodnitelná nemocí, či dalšími aktivitami, rodinnými problémy.
3. Žák je pasivní, málo samostatný, méně kreativní, jeho vyšší absence není odůvodněná. Nepřináší příliš vlastní podněty, spoléhá se na ostatní.
4. Žák je nejen zcela pasivní, ale nedokáže se zapojit do skupiny, nespolečně pracuje s ostatními, jeho absence je vyšší, než malá. Je mu proto doporučeno studium ukončit, protože není pro něj přínosné.

BcA. Alexandr Rycheký
učitel literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole
Ostrava

Pavel Skála: AUTORSTVÍ JE CESTA

Celý příspěvek má za úkol přiblížit práci pedagoga na základní umělecké škole v Mostě. Lidé Ústeckého kraje se potýkají již řadu let s přetřhanými kořeny kvůli těžbě uhlí, rozsáhlému průmyslu a nastěhování obyvatel ze sociálně slabého prostředí.

Město Most v tom není jiné, ba naopak. Když jsem začal učit na místní umělecké škole před sedmi lety, cítil jsem apatii žáků k jakékoliv tvůrčí činnosti, sice ne u všech, ale u většiny určitě. Kulturní směřování města je jednoduchého rázu a my si můžeme povšimnout, že největší události města jsou Mostecké slavnosti (kde pravidelně vystupují muzikálové hvězdy se zpěvem na half playback), Michal David hrající ve sportovní hale, popřípadě rozsvícení vánočního stromu na 1. náměstí. Najdou se i akce, které mají pro kulturní rozvoj větší přínos, jako je například festival Young for Young, ale ty nejsou navštěvované ve větší míře.

Vzhledem k historii města Mostu by se to mohlo zdát přirozené, vždyť se jedná o místo, kde se celé historické jádro zbouralo, kostel se přesunul, postavily se panelové domy, nastěhovali se sem horníci (kteří se za dob socialismu měli o chlup lépe, jelikož dostávali vyšší platy a byli respektováni). Město ztratilo svoje kořeny a návaznost na historické místo, které bylo uznávané a patřilo k nejhezčím městům ve střední Evropě. A oproštění od socialismu se zde také nechystá a je tady více než vítán, jedná se přece o město horníků (to ukazují i názvy ulic a tříd – Budovatelů, Obránců míru apod.), občané vzpomínají, jak se měli lépe (a zde se opravdu **materiálně** měli lépe). I díky tomu se většinou vytrácejí elity města, nevracejí se sem mladí dospělí po ukončení vysokých škol, raději hledají nové útočiště v jiných krajích.

Tento úvod byl důležitý i pro náhled do práce mé a mých žáků. Tedy při nástupu do této školy a mé první otázce na žáky (14 – 15 let), jaká jsou jejich témata a co by chtěli sdělovat, jsem si vyslechl odpověď: „Nevím.“ V současnosti se odpověď mění na: „Nevím, ale mohli bychom hrát Partičku.“ Tehdy jsem se rozhodl jít cestou především autorského divadla, u kterého se podle mého názoru rozvíjí „lépe“ jejich osobnost.

Nyní k samotným pracím.

Inscenace – Poručíme větru, dešti!**Ročníková třída (2. ročník, II. stupeň) s názvem Morveux.**

S žáky jezdím pravidelně na festivaly, v minulé sezóně jsme jich objeli okolo 20 v různých krajích a jednou v zahraničí. A všechny tyto festivaly měly společné jedno – vždy si všichni představili Most jako nejhorší místo na světě plné sociálně slabých obyvatel, paneláků, špíny apod. Proto jsme se rozhodli zinscenovat toto téma. Začali jsme sběrem materiálu a dlouhými diskusemi o našich zážitcích, ale nejenom negativních, ale – a to především – dali jsme si za úkol nacházet ty pozitivní! Informací jsme sehnali požehnaně – a co dál? Začali jsme stavět obrazy, improvizovat krátké scénky na naše témata, psát vlastní výpovědi. Jednoduše jsme zkoumali kudy na to, až najednou nám pomohl redaktor, který vydal do cestovatelské rubriky *Deníku* článek o životě v Mostě. Tento článek místní obyvatele zvedl ze židle a my jsme dostali jasnou vizi kudy na to. Cestou naší, divadlem poezie, prostřednictvím výpovědi.

Inscenace sklídila především kladné ohlasy, byla doporučena k účasti na celostátním kole Wolkrova Prostějova, získala mnoho ocenění. Nyní se již nehraje kvůli příchodu a odchodu žáků. Odehráno bylo 15 repríz, a to především mimo Most.

foto z představení Poručíme větru, dešti (archiv P. Skály)

Pavel Skála
učitel literárně-dramatického oboru na základní umělecké škole
Most

Marcela Orságová: PODMÍNKY VÝUKY LITERÁRNĚ-DRAMATICKÝCH OBORŮ NA ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH ŠKOLÁCH ANEB POSTŘEHY ODJINUD

Kdo chce zapalovat, musí sám hořet, jak zaznělo v prvním příspěvku, je alfou a omegou kvalitního vzdělávání nejen literárně-dramatického oboru. Určitě si všichni tady uvědomujeme, jak je toto tvrzení důležité a já se k němu plně hlásím a musím vám sdělit, jak je toto viditelné při sledování činnosti v literárně-dramatických oborech.

Na úvod mého vystoupení se ráda s vámi podělím o jeden velmi dobrý počín zlínských základních uměleckých škol v rámci filmového festivalu dětských filmů ve Zlíně „Zlín film festivalu“. Letos poprvé byla v prostoru nově revitalizovaného parku v centru Zlína vytvořena Divadelní zóna, kde se v průběhu celého festivalu představují literárně-dramatické obory se svými představeními různých forem. Je to velmi dobrá propagace a skvělé zviditelnění jejich činnosti pro širokou veřejnost.

Jaké jsou podmínky pro činnost literárně-dramatických oborů? Když se zamyslím nad touto otázkou a s tím spojenou problematikou, musím si postesknout. Podívejme se na tento obor od samého počátku. Všichni tady víme, že se jedná o nejmladší vyučovaný obor v základním uměleckém vzdělávání: Někdy mi literárně-dramatický obor připadá jako Popelka – sice to je pohádková postava, ale podmínky pro výuku pohádkové nejsou. Základní umělecké školy většinou vedou muzikanti, někdy výtvarníci, tanečníci a v minimálním zastoupení „dramaťáci“. Obor je nejmladší, vždy s nejmenším počtem žáků a od toho se odvíjí i personální zajištění výuky těchto oborů. Ve valné míře je učitel literárně-dramatického oboru ve škole osamocen, nemá s kým konzultovat, podělit se o zdary i nezdary. Je odkázán sám na sebe anebo na kolegy z jiných škol. Je úplnou samozřejmostí, že každý učitel do své výuky vnáší svou osobnost, svůj osobitý projev. Jinak pojmají proces výuky a cestu k cíli herci, či jinak aktivní umělci, jinak bývalí žáci, kteří tento obor absolvovali, a jinak absolventi pedagogických fakult se zaměřením na jazyk český. A kdo může říct, který způsob je lepší a který z těchto vyučujících je způsobilější? Důležité je, jak už bylo řečeno, když sám hoří, když tvoří. Smutné je vidět vyučujícího, který to bere jen jako svou povinnost a „hoření“ a „tvoření“ nikde. To je pak velmi smutná podívaná. Žáky nenadchne, nevede k zodpovědnosti za společné dílo, s různými ročníky pracuje stejně, nevyhodnocuje, nesnaží se o nápravu a vedení žáků k sebeuvědomění si sama sebe.

Velmi těžce se prosazují i požadavky na prostory a hlavně na materiální zajištění. Je zcela logické, že pro výuku hry na hudební nástroj – housle, klavír, saxofon, bicí – jsou nutné zvukově neprostupné učebny. Je samozřejmostí mít ve škole hudební nástroje, a to i na půjčení pro žáky. A tak je to i s výtvarným a tanečním oborem – všichni vědí, co potřebují, a ve svých učebnách to mají. Jinak by se výuka nemohla uskutečnit. Ale co potřebujeme pro výuku literárně-dramatický obor, který je svým pojetím komplexním oborem zahrnujícím v sobě více uměleckých disciplín a profesí? Co vlastně nezbytného pro výuku potřebujeme? A to je jedna z prvních otázek k diskusi. A druhá hned následuje. Jak přesvědčit ředitele školy, jaké vybavení do učebny potřebujeme pro plnění osnov stanovených ve školním vzdělávacím prostoru, abychom v 7. ročníku splnili očekávané výstupy dané Rámcovým vzdělávacím programem pro základní umělecké vzdělávání? Prostorové podmínky pro kolektivní činnost, která obsahuje i pohybové činnosti, by měla analogicky splňovat metry čtvereční stanovené příslušnou vyhláškou pro učebny, kde probíhají pohybové aktivity. A to jsou čtyři metry čtvereční na jednoho žáka. Z toho vyplývá, že učebna pro kolektivní činnosti, kdy ve skupině je dle rámcového vzdělávacího programu maximálně deset žáků, by měla mít 40 metrů čtverečních a jestliže nemá, tak je nutné k tomu adekvátně snížit maximální počet dle daných prostorových podmínek.

Nesmíme zapomenout, že se při zajišťování vhodných podmínek máme o co opřít a tím je Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání – oficiální dokument vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, ve kterém jsou popsány v obecné rovině minimální podmínky pro realizaci literárně-dramatického oboru. A tím jsou mimo jiné prostorové a hygienicky vhodné učebny a další prostory pro realizaci výuky vybavené potřebnými pomůckami umožňující realizaci vzdělávacích obsahů popsaných ve školním vzdělávacím programu v plném rozsahu. Mnohdy se zapomíná na vhodné prostory k převlékání a prostory pro osobní hygienu žáků a učitelů s dostatečným počtem hygienických zařízení odpovídajících fyziologickým potřebám daného věku. V neposlední řadě to jsou didaktické pomůcky, informační a komunikační technika a další pomůcky.

Na závěr chci jenom vám všem připomenout, že pro činnosti, které chcete dle vlastního školního vzdělávacího oboru v literárně-dramatickém oboru realizovat, musíte mít vytvořeny vhodné podmínky.

Mgr. Marcela Orságová
školní inspektorka
Zlínský kraj

Josef Jan Kopecký: FENOMÉN JESLIČKY

Divadlo Jesličky Josefa Tejkla je stálou scénou Základní umělecké školy Střezina Hradec Králové a již od roku 1985, resp. 1991 je počtem žáků, pedagogů, ale i počtem představení, která měsíčně nabízí veřejnosti, nebo šíří záběru nabízených studijních okruhů, českým fenoménem.

Pro pochopení fenoménu Jesličky je třeba na úvod uvést několik čísel, která by snad mohla naznačit, jak vznikl.

Hradec Králové je krajské město, které má téměř sto tisíc obyvatel. Je to město univerzitní, což je pro Jesličky také důležité, protože jejich žáci nejsou pouze žáci základních a středních škol, ale také „dospělí“, tedy vysokoškoláci a pracující. Je tu Univerzita Hradec Králové, Lékařská a Farmaceutická fakulta Univerzity Karlovy, Metropolitní univerzita a Lékařská fakulta Univerzity obrany. Dále 4 gymnázia, 10 odborných středních škol, 17 škol základních a 35 škol mateřských. Fungují tu tři základní umělecké školy (a ani jedna není podnaplněná), ale vedle toho také „nestátní“ „neškolské dramaťáky“ (například soubor Q10 Divadla Drak nebo Umělecká agentura Ambrozia, dále domy dětí a mládeže a další).

Velikost města, jeho kulturní a sociální zázemí a historie jsou jistě do jisté míry zásadní pro naplněnost literárně-dramatických oborů. Oblibě přispívá také mezinárodní festival Divadlo evropských regionů se svým doprovodným Open Air Programem, renomé obou místních „kamenných“ divadel (Divadla Drak a Klicperova divadla) a fakt, že Královéhradecký kraj, jako jediný v České republice, zřizuje Centrum podpory uměleckých aktivit IMPULS, které samo sice žádný literárně-dramatický obor neprovozuje, ani nezaštiťuje, ale které je „servisní“, „podporovatelskou“, „pečovatelskou“ organizací pro všechny amatérské soubory a jednotlivce, kteří se chtějí v oblasti slovesného a dramatického umění (a nejen těchto) pohybovat.

Cesta ke vzniku literárně-dramatického oboru přesto ani zde nebyla snadná.

První literárně-recitační (jak se tehdy jmenoval) obor vznikl na královéhradecké Lidové škole umění v roce 1961, nicméně zrušen byl již v roce 1970. Další, opět neúspěšný – a navíc mnohem kratší – pokus o jeho fungování přišel v roce 1976. Literárně-dramatický obor tak v Hradci své trvalé místo pod sluncem získal až v roce 1985, kdy se o jeho vznik zasadil Josef Tejkl, po kterém se dnes Jesličky i jmenují.

Josef Tejkl byl oním pro věc „zapáleným a hořícím“ mužem, pedagogem, vizionářem, který pro svůj obor dokonce v roce 1991 vyzískal i vlastní prostor (v opuštěných jeslích), kde už po několika týdnech vznikla i naše scéna – Divadlo Jesličky.

Na našem oboru máme v současnosti 8 kmenových učeben pedagogů, 4 zkušební sálky a především „divadelní sál“, který vznikl přístavbou k původní budově. Ta sama o sobě již pomalu vyžaduje rekonstrukci, nicméně našim požadavkům zatím stále vyhovuje. Konečně kdo z kolegů má na svém pracovišti divadelní sál pro 92 diváků s audiovizuální technikou (trvale osazeno cca. 28 světel, 12 řízených světelných okruhů), 4 divadelní tahy, jeviště 6 (od portálu k portálu) x 7 metrů?

Jesličky jsou prostě „prostorem pro radost“, jak zní naše střezinské motto, jak pro žáky, tak i pro pedagogy – ale také pro veřejnost.

Základní umělecká škola Střezina má momentálně (v roce 2014/2015) cca 2 100 žáků, z čehož ve „studiu pro dospělé“ je zapsáno cca 200 z nich. Využíváme prostor opuštěné základní školy (pavilonové schéma budov), budovu v ulici Na Střezině – a budovu Divadla Jesličky.

V literárně-dramatickém oboru je ve stejném roce zapsáno cca 350 žáků, z čehož ve studiu pro dospělé téměř stovka. Tento počet studentů potom zabezpečuje 12 pedagogů.

Náš obor tak v rámci celé školy rozhodně není „Popelkou“, studuje u nás pětina z celkového počtu žáků školy. Pro vedení školy jsme opravdovými partnery, kteří mají svůj hlas.

Zisk takového počtu žáků samozřejmě vyžaduje aktivní přístup k jejich vyhledávání. Nahrává nám sice velikost města, kde jsou Jesličky skutečně známé, fakt, že jsme oborem relativně viditelným, uznávaným, ceněným, s dobrými výsledky v přijímání našich studentů na konzervatoře a umělecké vysoké školy, nahrává nám vskutku kulturní společenská skladba obyvatel, nicméně bez aktivity v cíleném oslovování žáků bychom takový jejich počet neměli.

Historicky bývaly doby, kdy jsme (do Sametové revoluce) měli na každé ze základních a středních škol každý rok jeden týden (a volnou učebnu), kde jsme mohli realizovat tzv. talentové průzkumy, nicméně to se proměňovalo, ubývaly dny i vstřícnost vedení škol, až dnes téměř žadoníme o vpuštění do budov. I tak se ale nevzdáváme a na školy chodíme. Vedle toho ale zveme žáky k nám do Jesliček, děláme školní představení (vzhledem k dramaturgické šíři našeho repertoáru to není tak komplikované), účastníme se veřejného života. Na festivalu Divadlo evropských regionů máme například svou „stage“, na které celý festival hrajeme.

Navíc máme mezi kolegy profesionální herce z královéhradeckých divadel (v pracovní smlouvě mají místo „pedagog“, což jsou pouze aprobovaní kolegové, napsáno „výkonný umělec“, což je statut, který jim může přiznat pouze ředitel školy (samozřejmě na základě pravomoci dané mu zákonem) po uvážení rozhodnutí, že budou i dobrými kantory. „Profíky“ a „zajímavé amatéry“ zveme také ke spolupracím na konkrétních projektech. Konečně v našem divadle také nehrajeme pouze my, ale nabízíme i představení „hostujících“ souborů tak, abychom veřejnosti nabídli skutečně bohatý program – a také abychom je tak trochu k nám nalákali, abychom je oslovili, aby o nás věděli – aby se k nám přihlásili.

Mezi našimi žáky nejsou pouze místní, máme několik studentů, kteří k nám dojíždí skutečně z velké dálky (stejně jako i někteří pedagogové). O našich žácích potom platí, že vědí, čeho chtějí dosáhnout, mají jasný cíl – a pro jeho naplnění si vybrali nás. Je to tedy také o našem renomé.

Pravda také je, že jsme školou relativně drahou, studium u nás stojí různě – pokud žák studuje Dramatickou tvorbu (2 hodiny týdně skupinová a 1 hodina individuální výuka), hradí si 1400 Kč pololetně, pokud studuje Přípravu ke studiu (2 hodiny skupinová výuka, 1 individuální + hodiny hlasové průpravy, pohybové průpravy a meziročníkového souboru, celkem 7 hodin týdně!), platí již 2300 Kč pololetně.

Literárně-dramatický obor se potom vyznačuje tím, že jednotlivé skupiny (jako i vztahy mezi nimi) jsou velmi kompaktní, osobní, přátelské, empatické a vskutku otevřené. A tak se k našim žákům snažíme přistupovat i my.

Výjimeční jsme asi také tím, že v současnosti nabízíme 16 titulů na našem repertoáru – plus večery přednesů a tzv. Želízka v ohni, což je každoměsíční večer složený vždy z nových (!) výstupů našich adeptů o přijetí na umělecké školy.

Ne samozřejmá je také spolupráce mezi jednotlivými obory naší školy, kde spolupracujeme skutečně všichni (konečně samotný fakt, že v literárně-dramatickém oboru učíme hlasovou průpravu, máme korepetice, učíme pohyb – to samo o sobě zakládá na úzkou spolupráci oborů, obor výtvarný potom oslovujeme především kvůli marketingu jednotlivých představení).

Nadstandardní je u nás, myslím, také nabídka nepovinných předmětů – jednak už zmíněné hlasové a pohybové průpravy, ale také režie a dramaturgie, tvůrčí psaní, scénografie, dramatická výchova, kritika a divadelní věda, muzikálové herectví, loutkoherectví...

Náš chod by potom byl jen těžko řešitelný pouze z jednoho finančního zdroje, hledáme proto dotační a grantové programy, sponzory a přispěvatele, ale především nás, resp. naše výdaje spolufinancuje Klub přátel Divadla Jesličky, bez něhož by například výroba inscenací byla jen velmi komplikovanou, ne-li nemožnou, v tom měřítku a velikosti, jak tomu je v současnosti.

To stejné se týká i vybavení literárně-dramatického oboru.

Snad to v této souvislosti nevyzní nějak jinak, než jak zamýšlím, ale musím zde znovu zopakovat naše motto, kterému věřím a které si myslím, že se u nás skutečně naplňuje. Jesličky totiž skutečně jsou „PROSTOR PRO RADOST“.

Mgr. Josef Jan Kopecký
učitel literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole
Hradec Králové

Eva Suková: DVEŘE Č. 112 OTEVŘENY (LITERÁRNĚ-DRAMATICKÝ OBOR RAKOVNÍK, SUKOVÁ)

Dveře č. 112 jsem zvyklá otevírat už desátým rokem. Od roku 2005. Jsou bílé, nacházejí se v prvním patře Základní umělecké školy Rakovník a mají na sobě štítek „literárně-dramatický obor“. Tak nyní přijměte mé pozvání a pojďte dál i vy.

1. Co vidíme na první pohled

Po otevření dveří se nacházíme v poměrně velké místnosti, která se dělí na dvě části: „volný prostor“ a „jeviště“. Jeviště není nijak vyvýšené, ale začíná oponou, která ho opticky odděluje. Stěny jeviště jsou vymalovány černou barvou a kolem celé místnosti je natažený černý samet, který slouží jako zákulisí, pomocník při stmívání na představeních a také jako zkouška obratnosti pro žáky, protože posunout ho není jen tak. Místnost je velká, prostorná, světlá. U zdi stojí tři velké skříně, které slouží pro rekvizity, kostýmy, hudební nástroje a techniku. U okna je velký psací stůl a nad ním nástěnka. U dveří ještě malá šatna (botník, lavička, věšáky), na druhé straně dveří umyvadlo. Na zemi je velký šedý koberec. U zdi asi 30 měkkých kancelářských židlí, ze kterých lze vytvořit provizorní posezení pro publikum při představeních. Na stropě visí čtyři reflektory na dálkové ovládání (k němu později). A velkou dominantou, kterou si snad pamatují všechny děti, co kdy do „dramatáku“ chodily, je asi 15 červených, zelených, modrých a žlutých molitanových kostek různých tvarů a velikostí. Ty děti používají na sezení (a vzhledem k jejich nestabilitě spíše na padání) a zejména při improvizacích, kdy si z nich spontánně vytvářejí prostor na scéně (počínaje skříní, konče třeba zubařským křeslem nebo ostrovem pro piráty).

Původně byla třída klasická, menší, s lavicemi a židlemi, podobně jako v hudební nauce. Postupem času nastaly výše jmenované změny, o které se zasloužily mé dvě kolegyně, z nichž jedna už je v důchodu. Já jsem měla to štěstí, že jsem přišla do téměř „hotového“. Samozřejmě, že pořad se dá na technickém zázemí zapracovat. Teď momentálně usilujeme o změnu světla. Reflektory na dálkové ovládání jsou nepraktické – leckdy ovládání nefunguje, nejčastěji ve smyslu dva reflektory pracují, dva ne, další den je to naopak; světla se téměř nedají postupně stmívat, o předvolbách nebo zapínání několika světla zároveň ani nemluvě. Naštěstí paní ředitelka je velmi vstřícná, a tak to vypadá, že od září budeme mít světla převedená na pult s klasickými „táhly“.

Podobný problém jako se světly máme i s oponou a černými samety okolo místnosti. Jsou natažené na příliš tenkých lankách, která se prohýbají pod tíhou těžkých látek a pro posouvání opony i šál nebyl zvolen dobrý systém, takže se posun látky zasekává a „oponář“ musí použít speciální švih, vypracovaný měsíci praxe, aby např. oponu dostal do kýženého rozhrnutí. Leckdy zápolení s oponou slouží jako nechtěná vtipná předscéna před samotnými vystoupeními žáků. Na světlech i na oponě je vidět, že byly vyhotoveny zřejmě v dobrém úmyslu, ale bez praktických divadelních znalostí řemeslníka.

Pokud tento text má sloužit také jako zdroj inspirace pro studenty Ateliéru divadla a výchovy, v tuto chvíli přichází na řadu mé první doporučení (které jsem dala i sobě). Je dobré mít představu, jak funguje jevištní technika, jaký je nejjednodušší způsob zatmívání místnosti, jaký mechanismus je nejpraktičtější pro oponu, popřemýšlet nad otázkou světla a jejich využití. To vše si zkusit obhlédnout v několika prostorách (nejlépe ne v profesionálních divadlech – i když tam také, ale zejména ve třídách literárně-dramatických oborů na základních uměleckých školách, protože zde panují skromnější podmínky jak prostorově, tak finančně) a vybrat si podle viděného.

2. Pohled druhý – když se podíváš do knihovny, víš, koho máš před sebou

Místnost jsme si prohlédli ze všech stran, a tak je na čase zaměřit se na detaily. Zároveň se tím dotkneme také jedné ze zásadních otázek oboru: téma, námět, zkratka – o čem hrát.

Při první virtuální prohlídce jsem zmínila také skříně, které stojí u zdi třídy č. 112. Jedna z nich je prosklená knihovna.

Osobně mám ráda knihy. Často si je kupuji a zajímá mě, co vyšlo nového. Myslím si, že současná knižní produkce má co nabídnout. Je ze začátku obtížné se v ní zorientovat a odlišit kvalitní dětskou literaturu od líbivé, ale komerční, nekvalitní. Určitě to ale jde a jsem přesvědčená, že každý rok vychází několik velmi

dobrych knih pro různé věkové skupiny dětských čtenářů, od českých i od zahraničních autorů. Byla jsem zvědavá, co mě čeká za skleněnou vitrinou.

Školní knihovnička pro mě byla velkým zklamáním. Dalo by se říci, že až 80% knih, které se v ní nacházejí, jsou nepoužitelné. Jsou to vesměs publikace ze 70. a 80. let minulého století, kdy asi škola měla finanční prostředky na nákup knih pro dramatický obor. A tak nakupovala. Výbory socialistické poezie, výbory z děl komunistických autorů, čítanky, životopisy prorežimních básníků...

Jistěže tvorba některých autorů je nesmrtelná a lze z ní čerpat dodnes. A i do výborů socialistické poezie se občas podařilo editorům propašovat dobrou, nadčasovou báseň. Předpokládám ale, že desetileté dítě přesto nebude nadšené listovat knihou S. K. Neumanna *Zpěvy rudé a bílé* a hledat v ní báseň adekvátní pro svůj věk, kterou by mohlo použít na přednes. Až na výjimky (Macourek, Žáček, Kratochvíl) se na školní knihovničku nedalo spoléhat.

Moje další zkušenost z praxe v literárně-dramatickém oboru tedy je: pořídit si vlastní „zásobárnu“ dětské literatury. Ať už jde o básnické sbírky, prózy, nebo stále oblíbené monology k přednesu.

Anebo o knihy, které budou sloužit jako předloha dramatickému tvaru.

Stále si pokládám otázku, jestli v této oblasti nevycházet přímo ze zájmu dětí, nenechat je, aby přinesly své oblíbené knihy a nevymyslet např. dramatizaci podle nich. Nedělala jsem si žádná statistická hodnocení, ale knihy, co přinesou děti (pokud je přinesou), nejsou vždy k jevištnímu převedení vhodné. Mnohokrát jsem se setkala s přáním hrát výpravné „tri-a více-logie“ – typu *Pán prstenů*, *Harry Potter*, *Dragon*, *Stmívání* atd. Někdy kniha nemá ani literární kvalitu. Někdy děti doma vezmou první knihu, kterou mají po ruce, aby „splnily úkol do dramatáku“. Někdy kniha je sice vtipná, ale nemá příběh, téma, něco, čeho by se dalo držet. Ale někdy se to podaří. Minulý rok jsme hráli s maňásky Šrutovy *Lichožrouty*, s menšími dětmi pracovali na příbězích z *Deníků malého Poseroutky* Jeffa Kinneyho. Obě knihy přinesly děti.

Jak tedy na výběr předlohy? Zatím to dělám tak, že v průběhu září nosí děti svoje knihy, ze kterých společně vybíráme. Pokud se nezdaří, v dalších měsících jim začnu nabízet předlohy já a znovu nad nimi přemýšlíme. Klíčovým kritériem pro mě při výběru je adekvátnost věku, téma, které skupinu zajímá, příp. žánr, který by chtěli dělat. Jako inspiraci pro výběr knih mi slouží internetové recenze, prestižní ceny dětských knih, žebříčky nejoblíbenějších dětských knih, anotace v knižních novinkách, samozřejmě také fyzické listování knihami v knihovně. V neposlední řadě pak přemýšlím nad knihami, které znám a které bych mohla pro konkrétní účel použít.

Kromě literární předlohy také pracujeme na autorských představeních, která nepotřebují předlohu žádnou a vycházejí přímo z dětí. V této části textu se ale zaměřuji na literaturu, ze které je možno při práci v literárně-dramatickém oboru čerpat.

3. Necháme dveře otevřené a už jsou tady!

Každý rok učím asi 48 dětí. Je to číslo, kterého potřebuji dosáhnout, když chci mít plný úvazek a tedy plný počet hodin (21/týden). V našem oboru učíme dvě. Když je dětí víc než 90, musíme se s kolegyní domluvit a nemůžeme všechny vzít, protože bychom nesplňovaly hygienické standardy školy. Moje výuka probíhá od pondělí do středy, učím každý den zhruba od 13.00 do 19.00.

Největší adrenalin a nápor na nervy je (kromě června, kdy se odehrávají představení na poslední chvíli) pro každého učitele skupinových oborů 1. září. Je to období vrcholné logistiky, ocelových nervů, kombinatoriky a také období obětování a rozhodování. Přijímání i vyřazování. Je to období dovednosti, kterou nás na Ateliéru divadla a výchovy neučili, ale obávám se, že ji ani nelze učit. Dovednosti rozvrhové.

Jak sestavit rozvrh podle výukového programu, s patřičným počtem hodin na každou skupinu, je poměrně jednoduché. Teoreticky často mívám i sestavené skupinky žáků, kteří budou do dané skupiny chodit (z minulého roku). Praxe mě však vždy přesvědčí o mé vlastní naivitě.

Každý ze 48 žáků přijde se svým školním rozvrhem. Který nikdy není stejný jako minulý rok, a někdy je i docela šokující (osmá třída, která končí v jeden den ve 12.15, druháci, kteří se učí až do půl třetí...). Kromě toho, každé dítě má ještě jeden, dva až osm dalších kroužků, které se snaží do rozvrhu vtěsnat. A

na druhé straně moje snaha nerozbiřet již dané skupinky žáků z minulého roku, protože ve skupině už došlo k nějakému vývoji, socializaci, přátelství, společným zážitkům atd. K tomu všemu ještě je třeba připočítat fakt, že asi třetina dětí na stanovování rozvrhu zapomene, případně je s rodiči na prodloužené dovolené, nebo se rozhodne prostě nepokračovat dál. A pak je tu ještě limit – v každé skupině nejméně 5 žáků, nejvíce 10 (v přípravce jich může být o něco více).

První zářijový týden, i když se ještě neučí, je pro každého učitele pravou zkouškou ohněm. Pokud přes všechny překážky dokáže sestavit dobrý rozvrh, vyhrál.

Jaké jsou děti, které chodí ke mně do oboru? Je zde o něco víc holek, než kluků (holek je většinou kolem 30, kluků tak 18). Nejvíce chodí mladší děti, cca do třinácti let. Nejpočetnější skupiny mívám desetileté. Kolem puberty u mnohých motivace nevydrží a přestanou chodit. Naopak ti, kteří zůstanou (letos dvě skupiny středoškoláků), mají o obor hlubší zájem a kromě toho jsou často výborná parta, se kterou se dobře pracuje.

Regule počtu dětí ve skupině mi osobně pomáhají. Domnívám se, že počet dětí 5-11 na skupinu je ideální.

Dalo by se říci, že pracuji s výběrovými skupinami dětí. Už v tom, že se rozhodli pro tento obor, je vidět motivace. Mnohé mají divadelní a herecký talent, často jsou i autorsky nadané. Pro některé je „dramaťák“ další možností získat kamarády, komunikovat, získat sociální dovednosti. Někdy sem přivede maminka dítě, které je tiché a zakřiknuté a potřebuje se někde „otřkat“.

Také se často v současné době setkávám s tím, že „na dramaťák“ dávají rodiče děti, které jsou hyperaktivní – aby se „vybili“, když jiné, klidnější obory základní umělecké školy (výtvarka, nástroj) by díky poruše pozornosti nezvládli. Někdy je to opravdu těžké, protože narušují práci v celé skupině. Jak k nim přistupovat? Snažím se takové děti vnímat jako učitelskou výzvu, přemýšlím, jaké aktivity s nimi dělat, jak s nimi jednat, jak stanovovat pravidla atd. Někdy se přistihnu, že se jimi zabývám víc, než „neproblémovými dětmi“, což je škoda.

Na začátku své pedagogické praxe jsem si psala po každém dni reflexi, ve které jsem se zamýšlela nad realizovanou lekcí, nad prací mou i skupiny. Pomáhalo mi to v tom, že jsem si připomněla, co jsme minulý týden dělali, na co navázat, v čem jsem např. skupině slíbila, že budeme pokračovat. Hlavně jsem si zkoušela pojmenovávat problémy, které v konkrétní skupině nastaly, situace, které jsem řešila (a jak), a přemýšlela jsem nad tím, jestli jsem se zachovala adekvátně a jak bych měla postupovat dál.

4. Takovou práci bych chtěl mít – celý den hraješ cukr, káva, limonáda

Kolegům hudebníkům na škole je poměrně složité vysvětlit, co že se to vlastně ve třídě literárně-dramatického oboru děje. Je totiž nahlížený s přátelským despektem, vždyť přece stoupnout si někam a mluvit není těžké, daleko obtížnější je trénovat stupnice a učit se hrát složité skladby. Nejčastěji se setkávám s názorem, že nacvičujeme představení, případně si pořád hrajeme Rybičky, rybičky a Cukr, káva, limonáda.

Jak je to doopravdy, jaké jsou plány, klíčové kompetence žáků atd. je většině účastníků Sítka už jasné. V této kapitole bych ráda reflektovala některé mé osobní postřehy k obsahu výuky, změnám, ke kterým došlo, problémy, nad kterými přemýšlím.

Žonglování. Jak se říká v mé oblíbené anekdotě, jedna ze zásadních věcí, které absolvent Janáčkovy akademie umí, je „trochu žonglovat“. Při své učitelské praxi jsem ale byla ráda i za to „trochu“ a zavedla žonglování s dětmi na škole (v rámci předmětu Pohyb). Žongluje s míčky, kruhy a kužely. Učit děti žonglovacím dovednostem má několik pozitiv. Je to veselé a atraktivní, protože to jen tak někdo neumí. Takže děti mají motivaci žonglování alespoň vyzkoušet. Brzy jsou vidět první výsledky, které mohou předvést. Děti se učí soustředit, korigovat svůj pohyb, spolupracovat s partnerem, rozvíjejí svoji tvořivost při vymýšlení gagů a klaunských situací, u kterých uplatňují žonglování. A kromě toho je žonglování divácky vděčné, barevné a dá se jím v podstatě oživit většina akcí školy (konaných třeba i venku nebo v nestandardních podmínkách). V průběhu mé výuky vzniklo několik žonglovacích souborů, z nichž dva fungují dodnes a pomáhají v nich i bývalí absolventi oboru, dnes vysokoškolští studenti.

Práce v souboru. Vymyslet a realizovat s dětmi představení je pro mě nejzajímavější část výuky. Na druhou stranu, je to i část nejtěžší. V současné době se přikláním k názoru nedělat představení s každým ročníkem, se všemi dětmi. Chtěla bych v dalším školním roce vytvořit několik meziročníkových souborů, na každém z nich by se pracovalo na jednom představení. Uvidíme, jak děti změnu přijmou, protože nepsané pravidlo už v době mého nástupu na školu bylo, aby každý ročník alespoň jednou za rok vystoupil (pro rodiče, pro školy) s nějakým představením. Vzhledem k tomu, že jsem učila osm skupin, jedná se o osm představení (a k tomu žonglérské a pantomimické). A to už je pro mě jako učitele opravdu náročné.

Nepsané povinnosti. Jde zejména o uvádění akcí školy – moderování. To má v rakovnické základní umělecké škole na starosti literárně-dramatický obor. Každé úterý se ve škole koná koncert, kde žáci z „dramaťáku“ uvádějí jednotlivé výstupy a provázejí celým odpolednem. Kromě toho jsou i neškolní akce, např. různá vystoupení v divadle, benefice, hraní v kostele, vánoční představení, jarmareční průvody, výpomoc při dnu dětí, soutěže v „pohádkovém lese“ atd. Nevýhoda těchto akcí pro mou práci je jasná – práce navíc, kterou je potřeba dobře připravit a zorganizovat a která často ubírá čas na naši hlavní činnost. Na druhou stranu, podobné aktivity vnímám jako velmi výhodné proto, že veřejnost získá povědomí o existenci našeho oboru. Základní umělecká škola tak přestává být vnímána pouze jako „hudebka“, je vidět, že i „nehudebníci“ dělají něco zajímavého a mohou v tom být šikovní. Díky těmto vedlejším aktivitám pak jako učitel nemám problém s malým počtem žáků, protože na základě viděného se přihlašují další zájemci.

Přednes. Původně jsem přednes vnímala jako nepříjemnou povinnost, v současné době jsem si už k němu vlastní cestu našla. Od mojí předchůdkyně byla nastolená vize „vítězství v soutěžích není nikdy dost“ a žáci mi od ní byli představováni rovnou s tím, co kde v krajském kole vyhráli. Tento přístup mi nebyl sympatický, začala jsem výuku dělat po svém a přednes spíše vypouštět (možná v reakci na přílišnou soutěživost, chtěla jsem, aby se žáci naučili v první řadě spolupracovat). Postupně jsem přínos přednesu pochopila, vnímám ho jako tvořivou práci s textem, chápání významů a smyslu psaného, rozvíjení schopnosti interpretace, cestu k vlastnímu autorství.

5. Závěr – ještě než se dveře zavřou

V tomto textu jsem se pokoušela reflektovat vlastní pedagogickou zkušenost učitele literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole Rakovník. Vědomě jsem se snažila o subjektivní přístup, některá témata nebyla zmíněna, řídila jsem se tím, co je pro mě v současné době aktuální. Byla bych ráda, kdyby text posloužil jako inspirace pro studenty Ateliéru divadla a výchovy, třeba v praktických zkušenostech najdou odpověď na některé své otázky. Pro kolegy z praxe pak může sloužit jako srovnání, jestli se zabývají obdobnými problémy.

Vzhledem k tomu, že jde o soubor osobních úvah, neuvádím v závěru soupis literatury, ale doplňující obrázky, které mohou čtenáři „místnost č. 112“ více přiblížit.

MgA. Eva Suková, Ph.D.
učitelka literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole
Rakovník

Stanislav Nemrava a Olga Strašáková: „JAMUDAMU“ PRO ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ ŠKOLY A NAOPAK

Stanislav Nemrava, od roku 1992 ředitel Základní umělecké školy Uherské Hradiště, škola má celkem 1700 žáků, z toho je v literárně-dramatickém oboru kolem 150. Text za nepřítomného Stanislava Nemravu přečetla učitelka literárně-dramatického oboru Základní umělecké školy Uherské Hradiště, pobočka Kunovice, Olga Strašáková.

Vzhledem k tomu, že můj příspěvek figuruje téměř na konci diskusního fóra, věřím, že budete tolerantní a nebudete pokřikovat: „To jsme už slyšeli“.

Když mě Jonáš Konývka s vřelým pozdravem ke dni svátku práce položil dotaz, zda bych nevystoupil na diskusním fóru Janáčkovy akademie se zaměřením na divadelní vzdělávání v literárně-dramatickém oboru základních uměleckých škol, přišlo mně to jako pěkný nápad, pozvat mezi své studenty současné pedagogy základních uměleckých škol, aby jim povykládali, co vlastně dělají a co je čeká, zamířili-li po studiu Janáčkovy akademie či Divadelní akademie do práce do literárně-dramatického oboru.

I zapřemýšlel jsem o navržených tématech:

1. Reálný obsah výuky – ten je snad všude, ale všude jiný. Pokud je někde nereálný, bude to možná tím, že v oboru učí např. klarinetista či školní ekonom.

2. Profil ideálního uchazeče o místo v literárně-dramatickém oboru – ideální téma pro vysoké školy, které si zcela určitě každoročně kladou otázku: odešli od nás opět budoucí Konývkové, Skálové či Střezinové?

3. Okolnosti vzniku a udržení literárně-dramatického oboru na základní umělecké škole, oslovování a nábor žáků – v každé škole je to jinak. My máme literárně-dramatický obor už roky stabilní. Možná je to kvůli vzorům – když naši absolventi hrají na divadlech a ve filmech a hrdě se ke své škole hlásí. Nebo protože onomu človičku v „dramaťáku“ někdo naslouchá a respektuje jeho názory a nápady, nebo protože je tu drží ona komunita a možnost postavit se sebevědomě na divadelní prkna.

K tématu č. 1: o své reálné výuce – přednesu – nejradši mluvím na semináři s učiteli a konkrétními texty. Po těch víc jak 30 letech z práce s dětmi a mládeží nad „jejich“ poezií, prózou a monology (ty připravujeme proto, že někteří se chtějí stát činoherci a je to součástí talentových zkoušek), vytvořil jsem si pro sebe systém práce, který jsem si nazval „dvoukolejné mapování“. Tak, jak se na obzoru v dále sejdou koleje, tak se s interpretem sejdeme v cíli, když půjdeme současně po mapě obsahu literárního díla a po mapě jeho vlastní interpretace. Důležité je pro mě, aby onen interpret, recitátor, či přednášeč věděl: **proč, jak a komu** sděluje ona slova, myšlenky, metafory. A je to někdy dlouhá cesta úměrná složitosti textu a osobnosti onoho žáka.

Téma č. 2: to je ta ideální paní učitelka či učitel, o kterou (kterého) stojí každá škola, kde je literárně-dramatický obor. I zamyslel jsem se, **kde takový ideální pedagog vzniká, kdo ho směřuje a připravuje**. Z webových stránek Ateliéru divadla a výchovy jsem se v oddílu 4. Charakteristika profesí a institucí, kde může uplatnit získané vzdělání, dozvěděl, že pracovní místo, tj. zaměstnání na plný úvazek, po kterém určitě většina absolventů touží, mohou obsadit v základním a středním všeobecném školství v oblasti doplňkového vzdělávání nebo v základním uměleckém školství, dále může vést kurzy a semináře, organizovat festivaly, projekty, vést kroužky neprofesionálního divadla, ve spolupráci s odborníkem z oblasti speciální pedagogiky využívat práci na divadelní inscenaci jako výchovný a terapeutický prostředek atd. Všechno jsou to velmi kreativní, v mnoha případech manažerské činnosti, které mohou tvůrčího člověka v kvasu doby velmi naplňovat. V mnoha zaměstnáních se jedná o doplněk k jiné práci, jinde o dobrovolnou činnost.

O tom, v kolika základních školách a gymnáziích se vyučuje dramatická výchova, by nám mohla povykládat na fóru přítomná paní inspektorka. O tom, kdy a jak byla promarněna šance prosadit, aby se dramatická výchova stala hlavním, nikoli doplňkovým předmětem na základních školách a gymnáziích, ví možná někdo z bývalých úředníků ministerstva školství. Ve výčtu všech škol poskytujících stupeň vzdělání, kulturních, volnočasových a zdravotnických zařízení určených pro absolventa studia výchovy a divadla či výchovné dramatiky tedy zůstává jako **nejcilenější** a takto **úzce specializované** zaměstnání či povolání: **učitel literárně-dramatického oboru základní umělecké školy**. Když se na mě jako krajského metodika našeho oboru obrací ředitelé různých škol s dotazem, jestli nevím o nějakém učiteli našeho oboru, na

prvním místě jim vždycky doporučuji právě absolventy umělecko-pedagogických oborů na divadelních školách s doporučením, aby je vysílali na školení, kde by si prohloubili znalosti z divadelního řemesla.

Dostávám se tedy k zadání diskusního příspěvku: Profil ideálního uchazeče o místo v literárně-dramatickém oboru. Kdo to tedy ten ideální učitel je, jak je tento budoucí pedagog našim školstvím připravován na svou celoživotní pedagogicko-uměleckou dráhu, co musí vlastně umět, co v těch svých čtyřiceti pracovních hodinách či 21 hodinách přímé vyučovací povinnosti týdně dělá.

Jedná se sice o řadového zaměstnance základní umělecké školy, ale v podstatě je něco **jakoby v jedné osobě kolektivní majitel a zaměstnanec několika malých divadel** – tj. několika svých třídních kolektivů, které vychovává a vzdělává, vybavuje schopnostmi vnímat, naslouchat, společně tvořit a sdělovat. Potom má individuální výuku, kde se navíc s menším počtem žáků nebo individuálně věnuje přednesu či čemukoli jinému, co si napíše do školního vzdělávacího programu. Jonáš říkal, že bychom se neměli bavit o školních vzdělávacích programech, ale přece jen si dovolím malý exkurz do našich škamen: v lidových školách umění, posléze v základních uměleckých školách se až do roku 2012 mělo učit podle osnov z 60. let. Byl to kvalitní dokument vycházející z metod dramatické výchovy. V 90. letech se vymazaly pouze „mičurinské“ komunistické úvody, obsah platil dál jako metodický materiál. Přednost školních vzdělávacích programů spatřuji v tom, že si učitelé pod jakousi střechou a obvodovými zdmi rámcového vzdělávacího programu postaví své vlastní pokojíčky, ve kterých bude bydlet, se svými žáky ku své a jejich radosti. Co si v květnu napíše, změní, naplánuje, to bude celý rok dělat. My ve škole učíme dle školního vzdělávacího programu předměty: divadelní tvorba a interpretace, hlasová a pohybová průprava, teorie literatury a dramatu, sborový přednes, divadelní improvizace, pantomima a tvůrčí psaní. Navíc má pan ředitel meziročníkový soubor Peapaperiputky, což je skupina zájemců o konkrétní divadelní praxi, dodaná dalšími třemi učiteli. Soubor má v současné době přibližně 16 členů ve věku od 10 do 18 let, navíc máme ještě v oboru volitelné předměty – výuku zpěvu (pěvecký sbor Skřek) a tanec.

Ale zpět k ideálu. Co má učitel vlastně za práci: kromě onoho vychovávání, vzdělávání a vybavování učitel s každou skupinou vytvoří tu za rok, tu za dvě či tři léta divadelní inscenaci. Učitel je v podstatě sám sobě a svého oboru ředitelem (někde mu do toho kecá ředitel muzikant, který neustále vyžaduje krátké scénky na koncerty, ke křesťanským svátkům a různým výročím, ale tento direktivní přístup vedení škol je snad už na ústupu). Je manažer, který organizuje a uvádí ve veřejný život výsledek svých prací. Je dramaturg, který toho musí mít moc načteného, aby měl co dětem nabízet, příležitostný spisovatel a soustavný scénárista, který je schopen převést povídku do divadelního tvaru nebo umí z toho, co děti v průběhu hodin vymyslí, napsat hru. Je režisér, aby ta hra držela pohromadě na jevišti, scénograf, který s omezenými prostředky dokáže vytvořit funkční jevištní prostor, hudební skladatel nebo zvukový kompilátor, který se většinou musí naučit pracovat i s nějakými audiovizuálními softwary. Dále je kostýmní výtvarník kombinovaný se švadlenou a řemeslníkem všeumělem, jevištní technik, který vymyslí a postaví konstrukci, vyrobí paravány a různé jevištní předměty. Je samozřejmě zvukař a osvětlovač. Některé z těchto profesí je možné delegovat na své rodinné příslušníky – například nějaký příbuzný, je-li po ruce a ochoten se nechat vtáhnout do dění kolem dětského divadla, se má na co těšit.

Z nějakého důvodu například vznikne volné místo učitele literárně-dramatického oboru a já jako ředitel školy vím, co ho čeká. Měl bych se tedy potencionálního uchazeče o tuto práci zeptat, jestli se ve škole učil pod odborným vedením režisrovat, zvučit nebo svítit atd., protože to bude ve své práci potřebovat. Například z jednoho praktického důvodu: my všichni, kteří děláme dětské divadlo, se většinou velmi rádi zúčastňujeme různých přehlídek. Nejoblíbenější je každoroční Dětská scéna a „povinná“ soutěžní přehlídka základních uměleckých škol jednou za 3 roky. Učitel tedy vyrobí s dětmi představení v prostředí pedagogiky a dramatické výchovy a vyrazí na přehlídku, kde v porotě sedí profesionálové z oblastí divadelního řemesla a v auditoriu kriticky nažhavení seminaristé. Pedagogové mohou mít komunikativní a sdělovací děti, ale dopouštějí se odborných nedostatků. Některé porotci i seminaristé chválí poukazují taktně na ony nedostatky, jiní přivádějí křehké paní učitelky k pláči a některé ke skřípění zubů. Pokud nejsme vybaveni dostatečnou odbornou argumentací, abychom svoji práci ubránili, odjždíme vnitřně dehonestováni s rozloženým dětským kolektivem, abychom se po otřepání za rok sami sobě na nějaké přehlídce pokusili napravit pošramocené ego.

Samozřejmě, že zásadní charakteristikou profilu učitele literárně-dramatického oboru je **tvořivý a dobře nastartovaný pedagog**. To zde na fóru určitě zaznělo už několikrát. Mohli bychom být absolventi oboru herectví konzervatoře či jiného divadelního oboru na divadelní fakultě, pokud však nebudeme mít v sobě

zakódovaného učitele – partnera s přirozenou autoritou a výchovnými a vzdělávacími schopnostmi, divadelní odbornosti jsou nám samozřejmě ku ničemu. Vždycky asi jde o nějakou rovnováhu. Představte si studenta, který prožije 13 let u dobrého učitele na základní umělecké škole, pak absoluuje odborné vzdělání na divadelní škole a pak pokračuje jako dobrý učitel na základní umělecké škole – je sám vybavený tvořivostí a dokáže tvořivost vydolovat ze svých žáků, zároveň je nabitý zásobárnou herních činností, které operativně používá v okamžiku, kdy pozná, že ji zrovna pro tento účel potřebuje. Jde o hru, inspiraci, naslouchání, sdělování, improvizaci, vlastní tvorbu a průběžné získávání divadelních dovedností a tvorbu představení jako výsledek tvůrčí práce.

Malé historické odbočení: kdysi nám Jonášova babička – tzv. tetička metodička Soňa Pavelková říkala: nám je prospěšná každá blbá pionýrská hra, je-li použita smysluplně. To byl samozřejmě termín doby 80. let, kdo chodil do pionýra, tak tam hrál Škatule, škatule, hejbejte se – to je, jak všichni sedí v kruhu, jeden je uprostřed a po oné větě všichni vstanou a vymění si místa. Kdo nevybojuje židli, stojí uprostřed a zase „škatule, škatule....“. A tato dětská hra – podle Soni blbá pionýrská – slouží k uvědomění si vlastního těžiště. A vy všichni sami víte, jak důležitá je vědomá práce s těžištěm. Prostě blbá pionýrská hra – pro mě zafixovaný terminus technicus o důležitosti učení vědomostí a dovedností hrou. V těch 80. letech nám Komenského školu hrou do naší socialistické současnosti přinášeli Angličané a Američané, dramatické matce zakladatelce v brněnském Krajském domě pionýrů a mládeže se neříkalo povinné „soudružko“, ale paní a potom Jindro Delongová. Narážím na jeden aspekt dramatické výchovy v době duševní nesvobody. Jak jistě víte, náš obor je o pravdivosti. O uvěřitelnosti lidského myšlení a konání. A teď si představte, jak opatrné muselo být hledání témat pro dramatické hry, aby se nemusela říkat někomu nepříjemná pravda, o které by někdo mohl poreferovat na patřičných místech. Když jsme u té historie. Vy, současná generace zájemců o dramaťák, máte své vysoké školy a spoustu zajímavých příležitostí. My jsme ale před těmi třiceti lety také nebyli o nic ochuzeni. Tehdy působili v dětském divadle lidé, kteří byli v profesionální sféře stranickému aparátu nepohodlní, ale mohli se věnovat nám, dychtivým pedagogům lačnícím po vědomostech a dovednostech. Vrcholem pro mě navždy zůstanou víkendové semináře v Lužánkách někdy v letech 1985-87, kdy jsem jednou za měsíc vzal spacák a vyrazil do divadélka Ornis, kde docházelo k dobývání baterek životodárnou tekutinou zvanou dramatická výchova a divadlo. Vyučovali nás např. dramaturgyně Zdena Josková, hlasová pedagožka Šárka Štembergová, loutkář Luděk Richter, odborník na literaturu Jaroslav Provazník atd., celé to končilo týdenním soustředěním v Lysicích. Tam jsem se ocitl v pracovním kolektivu s obdivuhodným tandemem Dana Svozilová, Silva Macková. Bylo to bez zkoušek a diplomových prací a nezapomenutelné. Přibližně o deset let později mě už dotyčné dámy vyučovaly na Janáčkově akademii múzických umění v dvouletém mimořádném studiu „Dramatická výchova v obecné škole“. Osvědčení s podpisem Josefa Kovalčuka mám dodnes v kádrových materiálech. Z tohoto studia, ale ze všech dalších míst, kde jsem prožíval okamžiky týkající se dětského divadla, loutkového divadla přednesu a dramatické výchovy, jako byly např. Prachovice, Mělník, Ústí nad Orlicí, Zábřeh, Trutnov, Prostějov mám doma v garáži několik krabic zápisků a metodických materiálů. Když jsem potřeboval získat odborné zkušenosti, přihlásil jsem se na scénografii k Davidu Bazikovi do Vysokého nad Jizerou, na poezii k Radovanu Lipusovi do Hronova a tak dále a tak podobně.

To, co jsem absolvoval za třicet let, mají možnost současní studenti Janáčkovy akademie a Divadelní akademie prožít během několika let intenzivního studia. Cílené vzdělávání pro učitele základních uměleckých škol ale na těchto katedrách nenajdete. Nedovoluje to možná legislativa, či co. Ale právě sem to vzdělávání patří. Přimlouval bych se proto, aby v těchto vážených institucích, vzniklo specializační studium s názvem „pedagog literárně-dramatického oboru základní umělecké školy“ se všemi předměty, které onen ideální uchazeč pro svou praxi potřebuje. Pokud tak tyto vysoké školy učiní, my na základních uměleckých školách se jim odvděčíme tím, že jim ke zkouškám budeme vysílat kvalitně předpřipravené zájemce o studium. Snad je toto diskusní fórum tím pravým místem, kde se něco takového může narodit.

&
Mgr. Olga Strašáková
učitelka literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole
Uherské Hradiště

Mgr. Stanislav Nemrava
učitel literárně-dramatického oboru a ředitel Základní umělecké školy
Uherské Hradiště

Berit Hönigová: LITERÁRNĚ-DRAMATICKÝ OBOR Z POHLEDU MLADÉHO UČITELE S PRAXÍ V OBORU DO DESETI LET

„Naši učitelé nesmějí být podobní sloupům u cest, již pouze ukazují kam jít, ale samy nejdou.“

Jan Amos Komenský

Profesní a osobnostní předpoklady učitele literárně-dramatického oboru

Je velmi těžké oddělit osobnostní předpoklady učitele literárně-dramatického oboru od profesních. Snad proto, že takový učitel nesmí být jen učitelem. Musí být člověkem inspirativním, ke kterému mají žáci důvěru. Jen za přítomnosti důvěry jsou pak schopni se otevřít a nechat svého učitele nahlédnout do svého nitra a tam hledat témata vhodná k jevištnímu zpracování, nebo jen k zamyšlení se nad problémem a využití v rámci dalších hodin jeho částí.

J. Průcha, E. Waltrová, a J. Mareš (2001) hovoří o osobě učitele jako o jednom ze základních stavebních kamenů celého vzdělávacího procesu. Má jím být profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, který je spoluzodpovědný za přípravu, organizaci a výsledky celého procesu. Jeho úkolem je spoluvytvářet klima třídy, podporovat edukační povahu prostředí, organizovat, koordinovat a hodnotit činnost žáků.

V české literatuře, mj. u J. Průchy (2001), se lze setkat s nezvyklým označením učitele jako „edukátor“ vycházející z anglického „educator“, tedy ten, který vzdělává, vychovává, zacvičuje, školí, nebo provádí trénink.

Slovo „učitel“ bývá v laickém povědomí často zaměňováno se slovem „pedagog“. Tyto dva pojmy ale nejsou totožné. Pojem „pedagog“ je širšího významu než pojem „učitel“. Pedagogem může být dle V. Jůvy (2001) označován kdokoliv od rodiče, přes vychovatele, učitele, lektora, až po vedoucího pracovníka, a to dle tvrzení M. Janíkové, že „pedagog je činitel výchovně-vzdělávacího procesu, který nese společenskou odpovědnost za jeho účinnost a úspěšnost; je jeho iniciátorem i organizátorem a hodnotí dosahované výsledky“.⁴⁴

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vymezuje některé profesní předpoklady učitele následovně. Ve smyslu zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, je kvalifikovaný učitel ten, který má požadovanou odbornou kvalifikaci pro konkrétní pedagogickou pozici. Je však zároveň nutné oddělovat pojem odborná kvalifikace tak, jak ji vymezuje zákon, od tzv. apropace. Za aprobovaného učitele považujeme toho, jehož vysokoškolské magisterské vzdělání odpovídá svým charakterem vyučovacími předměty. Avšak apropace, na rozdíl od kvalifikace, není terminologicky zakotvena v žádné z platných legislativních norem (www.msmt.cz, [online]).

Přestaneme-li na problém nahlížet jen z hlediska slovníkového a legislativního vymezení pojmu „učitel“, a zaměříme-li se na učitele jako na člověka, nesoucí kromě veřejně známé sociální role také mnoho dalších rolí, můžeme se pokusit definovat tzv. dobrého a nevyhovujícího učitele.

Sociální role je chápána jako soubor očekávaného chování jedince ze strany společnosti, které je v úzkém sepětí s jeho postavením v dané skupině. Sociální role jsou časem prověřené funkční modely chování osoby v určité pozici, nacházející se v konkrétní životní situaci.⁴⁵

D. Fontana hovoří o tom, jak jednoduše a přirozeně se učitel stává vzorem pro žáky – dobrým i špatným – v celé komplexnosti své osobnosti, a jak trvalou stopu v nich přitom zanechává. Dobří učitelé vyvolávají a zanechávají svým žákům kladný postoj jak k lidem, jejichž profesí je učitelství, tak ke vzdělávání jako takovému. Nevyhovující učitelé zatím vyvolávají pravý opak.⁴⁶

O sociálních rolích, které by měl učitel zastávat v rámci své profese, hovoří J. Vašutová na základě studia zahraničních modelů.⁴⁷ Zastoupení jednotlivých sociálních rolí učitele se zakládá na jeho osobních preferencích, avšak přítomny by v jeho jednání měly být všechny:

- zprostředkovatel poznatků a zkušeností;

- poradce a podporovatel;
- projektant a tvůrce;
- diagnostik a klinik;
- reflektivní hodnotitel;
- třídní a školní manažer;
- socializační a kultivační vzor.

Sociální role, tak jak je popisuje J. Vašutová, jsou ve velmi úzkém vztahu k jeho tzv. kompetencím; ty popisuje V. Švec a Š. Chudý jako „komplexní demonstrovatelnou schopnost jednotlivce vykonávat speciální úkoly, potřebné na uspokojivé plnění speciálních požadavků nebo nároků zvláštních situací při výkonu odborných pracovních funkcí a jiných mimopracovních aktivit a sociálních rolí, zahrnuje praktické znalosti, dovednosti, postoje a jiné kvality osobnosti.“⁴⁸

V pedagogickém slovníku je pojem kompetence učitele vymezen jako „soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být učitel pro úspěšné vykonávání své profese vybaven.“⁴⁹

Stejný význam jako označení „kompetence“ nese také český výraz „způsobilost“, který ještě během minulého režimu užíval tehdejší pedagog V. Pařízek (1988) za účelem co nejlepšího zmapování učitelské profese a jejích složek. Těmito složkami (způsobilostmi, kompetencemi) měl na mysli:

- odborná způsobilost (získaná pedagogickou, psychologickou a didaktickou přípravou);
- výkonová způsobilost (pracovní zdatnost, odolnost proti pracovnímu vypětí);
- osobnostní způsobilost (sociální zralost, charakterové a volní vlastnosti);
- společenská způsobilost (morální vlastnosti učitele, učitel jako vzor);
- motivační způsobilost (ztotožnění se s rolí učitele, angažovanost pro její naplnění).⁵⁰

J. Vašutová (2004) definuje kompetence z hlediska novější doby. Mezi kompetence učitele nově přidává také kompetenci diagnostickou a intervenční, a manažerskou a normativní. Zbývající kompetence však, zdá se, zůstávají, ač jsou nazvány jinými slovy:

- předmětová/oborová kompetence;
- didaktická a psychodidaktická kompetence;
- pedagogická kompetence;
- diagnostická a intervenční kompetence;
- sociální, psychosociální a komunikativní kompetence;
- manažerská a normativní kompetence;
- profesně a osobnostně kultivující kompetence.

A. Tomková a kol. (2012) charakterizuje kompetence učitele, aniž by se zabývala oblastí jeho pedagogického působení, následovně. Hovoří o nutnosti orientace v oblasti pedagogicko-psychologické, oborově didaktické, všeobecném rozhledu a orientaci v kurikulárních dokumentech. Ihned za znalosti klade dovednosti, a to jak didaktické, tak pedagogické – týkající se zejména komunikace a interakce, utváření sociálního klimatu, vyučovacími strategiemi, diagnostiky a hodnocení žáků, reflexe výuky i sebereflexe, a v neposlední řadě udržování podnětného vztahu s rodiči, kolegy i nadřízenými. Celistvá charakteristika učitele je podle autorky dotvořena jeho osobními postoji a hodnotami, završena osobními zvláštnostmi a vlastnostmi.⁵¹

Pokud se z roviny obecně didaktické vrátíme zpět do oblasti dramatické výchovy a literárně-dramatického oboru, zjistíme, že požadavky na takového učitele mohou být lehce odlišné. Nejdříve si ale připomeňme jeden z charakteristických rysů oboru dramatická výchova.

⁴⁸ ŠVEC, V., CHUDÝ, Š. *Pedagogika v teorii a praxi*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2004. s. 34.

⁴⁹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 56.

⁵⁰ PAŘÍZEK, V. *Učitel a jeho povolání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

⁵¹ TOMKOVÁ, A. a kol. *Rámec profesních kvalit učitele – hodnotící a sebehodnotící arch*. Praha: Národní institut pro vzdělávání, 2012.

⁴⁴ JANÍKOVÁ, M. et al. *Základy školní pedagogiky*. Brno: Paido, 2009. s. 72.

⁴⁵ BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996.

⁴⁶ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003.

⁴⁷ VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004.

„Dramatická výchova vychází z oblasti dramatického umění. Jejím hlavním smyslem ale nebude samotná umělecká tvorba, ale právě výchova a vzdělávání.“⁵² K takovému procesu zcela neodmyslitelně patří kvalitní a aprobovaný pedagog, k němuž zároveň mohou mít žáci určitou důvěru, chovat k němu náklonost, a to jednoduše z toho důvodu, aby do sebe a svých témat nechali žáci svého učitele nahlédnout a vstoupit. Pokud by tomu tak nebylo, jen stěží můžeme očekávat vznik kvalitního procesu a v neposlední řadě také kvalitního výsledku, jako je divadelní inscenace, která nese téma blízké svým autorům a aktérům.

N. Morganová a J. Saxtonová (2001) popisují tři základní výukové polohy, do nichž učitel literárně-dramatického oboru v hodinách vstupuje. Upozorňují zároveň na nemožnost prostého formálního odučení tohoto oboru a pod něj spadajících předmětů.

Základním a tradičním výukovým postojem, v němž učitel předává žákovi informace, je tzv. pozice manipulátora. Ač toto označení vzbuzuje v souvislosti s učením nepříjemné asociace, Oxfordský slovník definuje manipulátora jako někoho, „kdo si počíná a jedná zručně, a má vliv na ostatní.“⁵³ Druhým výukovým postojem učitele je dle autorek pozice facilitátora, to znamená toho, kdo nabízí a je ochoten pomoci. Pozice facilitátora se hojně uplatňuje v předmětech, kde je důležitou částí žákova učení praktická činnost a prožitek. Učitel se stává pro žáky útočištěm, kterému je možné nejen naslouchat, ale také se ho ptát a bez obav s ním diskutovat. Třetí polohou učitele je role zmocňovatele. Nejedná se o historicky příliš často využívanou metodu, ale postupem doby se s ní lze občasné setkat. Učitel při ní vstupuje do role na stejné úrovni jako žáci a učí se společně s nimi, nechává dění ve vyučovací hodině volně plynout, aniž by do něj pedagogicky vstupoval.

S. Macková (2004) klade důraz na učitelovu bezchybnou orientaci v termínech základních didaktických kategorií, a to obsahu, metodách a cílech výchovy a vzdělávání. Velmi zjednodušeně definuje obsah jako „vybraný obsah z nabídky oboru“, metodu jako „postup, kterým dosahujeme cíle“, a cíl jako „obsah zvládnutý jednotlivými žáky.“⁵⁴

N. Morganová a J. Saxtonová (2001) vymezují 14 bodů zachycujících obecné požadavky na učitele vstupujícího v rámci hodin literárně-dramatického oboru do role:

- „1. schopnost naslouchat;
2. schopnost zachytit signály;
3. flexibilita;
4. dovednost klást otázky;
5. zájem o to, jakým způsobem se žáci učí;
6. odvaha podstoupit riziko;
7. odvaha riskovat neúspěch, poznání, že neúspěch je jiná cesta k úspěchu;
8. schopnost řídit činnosti v ovzduší vzájemného respektu;
9. chuť vytvářet plány;
10. síla k tomu, abychom se nezalekli vědomostí nebo návrhů žáků;
11. odvaha opustit vlastní plán a řídit se tím, co navrhnou žáci;
12. dovednost zpomalovat akci a neuspěchat učení;
13. umění rozeznat, kdy fakta jsou či nejsou relevantní;
14. znalost toho, proč učitel používá hraní v roli.“⁵⁵

Obě autorky (Morganová – Saxtonová, 2001) dále mluví o tzv. učitelově zodpovědnosti vůči žákovi ve vyučovacím procesu. Vytýčují ji pomocí pěti bodů, které mají zmapovat, co žák ví, čemu rozumí, co si o tom, co ví, myslí, a jak to cítí, dále mají odhalit, co dalšího žák potřebuje vědět a způsob, jak mu pomoci v nalezení této znalosti.

Jedním z důležitých úkolů učitele literárně-dramatického oboru je dle E. Machkové (2007) rozvíjet a podporovat v žácích spontaneitu a tvořivost. Aktivita žáků a jejich samostatnost jsou velmi důležité, což

ale nesmí nikterak oslabovat roli učitele. Ta se naopak stává obtížnější v porovnání s takovými učiteli, kteří jsou svázáni osnovami.

Základní metodou v hodinách problematizovaného oboru je improvizace. To však neznamená, že učitel nemá žádnou práci s přípravou náplně hodin. Naopak k vedení skupiny musí přistupovat plánovitě a promyšleně. Jeho úkolem není podávat látku k zapamatování, ani žáky vyučovat „obecným pravdám“ a „správným“ znalostem, ale naopak promyšleně sestavovat série podnětů trvale stimulující činnost žáků, přičemž dané podněty nesmí obsahovat informace popisující správné provedení akce, nýbrž jen předmět a případný námět. E. Machková však zdůrazňuje, že „ne každý je ovšem schopen tuto metodu vedení uspokojivě zvládnout.“⁵⁶

Nahlédneme-li do historie profesní přípravy učitelů literárně-dramatického oboru, můžeme celé období rozčlenit do tří fází. První etapu tvořili učitelé profesionálové – někteří z nich hlasoví profesionálové, jiní herci, loutkáři, tanečníci, výtvarníci nebo řadoví učitelé se zájmem o divadlo. V druhé etapě lze vysledovat nástup absolventů kvalitně vedených souborů při lidových školách umění, tedy ti, kteří se divadlem zabývali již od malička, a prošli tedy všemi kategoriemi dramatické výchovy, ať už zaměření jejich vedoucího bylo jakékoli. Po roce 1990 poprvé vstupuje studium dramatické výchovy mezi studijní obory na vysokých školách. Budoucí pedagogové jsou soustavně a komplexně připravováni na své povolání. „Příprava pro obor, který je založen na zkušenosti, zážitku a činném principu nemůže probíhat jinak než zkušeností, zážitkem, činností. Předávání vědomostí je ovšem nutné a v některých disciplínách je i neefektivnější (psychologie, pedagogika, literatura pro děti a mládež), nesmí však převažovat.“⁵⁷

Naplnění a rozvoj zmíněných kompetencí budoucího učitele literárně-dramatického oboru by mělo v současné době zajišťovat studium jednoho ze dvou oborů, po jejichž absolvování je možné vykonávat povolání takového učitele (mění se s novelizací zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění účinném k 1. května 2015). Těmito obory jsou Divadlo a výchova na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění v Brně a Výchovná dramatika na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze. Jejich studium je koncipováno jako komplexní rozvoj všech složek osobnosti skrze studium předmětů herectví, loutkářství, dramaturgie, režie, hra v masce, pantomima, hlasová výchova, literatura pro děti, dějiny světového i českého divadla, pohybová výchova, ale také pedagogika, filozofie a psychologie, jež jsou významnou částí závěrečné státní zkoušky. Je důležité poukázat na fakt, že se studenti již od prvního ročníku účastní praxí v oboru – nejprve formou náslechu, posléze několikahodinové výuky každý týden, až po půlroční stáž na vybrané základní umělecké škole či podobné organizaci.

Literárně-dramatický obor na Základní umělecké škole Tišnov

Základní umělecká škola v Tišnově vznikla v roce 1949 pod názvem Městský hudební ústav v Tišnově. Od té doby uplynulo již více než 65 let, které v loňském roce škola oslavila ve spolupráci s městem celodenním happeningem, na kterém vystoupili všichni její žáci, reprezentující všechny obory a všechna studijní zaměření.

V současné době má škola kapacitu 683 žáků, a kromě hlavní budovy poskytuje vzdělávání na dalších 6 pobočkách (Deblín, Drásov, Dolní Loučky, detašované pracoviště literárně-dramatického oboru a hudební nauky na ulici Mlýnská v Tišnově, Doubravník a Nedvědice). Z celkového počtu žáků připadá na hudební obor 408 z nich, výtvarný obor navštěvuje 130 žáků, taneční obor 93 žáků a literárně-dramatický 52 žáků. Kapacita školy však dlouhodobě nepokrývá poptávku rodičů, proto bylo v roce 2010 zřízeno občanské sdružení Tígal (název vychází z místního nářečí a označuje samotné město Tišnov) nabízející vzdělávání ve všech oborech pro ty, kteří z kapacitních důvodů nebyli přijati do základní umělecké školy. Jejimi lektory jsou učitelé základní umělecké školy.

Jsem absolventkou oboru Divadlo a výchova na Janáčkově akademii múzických umění v Brně a Speciální pedagogiky – Logopedie, Specifické poruchy učení na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Výuce literárně-dramatického oboru se věnuji 8. rokem. Nejdříve na Soukromé základní umělecké škole

⁵² MACKOVÁ, S. *Dramatická výchova*. Brno: JAMU, 2004. s. 44.

⁵³ MORGANOVÁ, N., SAXTONOVÁ, J. *Vyučování dramatu – Hlava plná nápadů*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2001. s. 55.

⁵⁴ Op. cit., s. 47.

⁵⁵ Op. cit., 73.

⁵⁶ MACHKOVÁ, E. Úvod do studia dramatické výchovy. Praha: Nipos, 2007. s. 28.

⁵⁷ Op. cit., s. 48.

Universum v Brně, posléze na Základní umělecké škole Tišnov, kde působím od roku 2009. Ve školním roce 2010/2011 jsem vytvořila Školní vzdělávací program pro literárně-dramatický obor, podle kterého učím, a postupně s radostí opouštím staré osnovy, které jsou pro mě nevyhovující (např. hodinová dotace a pouhých 6 ročníků na I. stupni). Podle aktuálního Školního vzdělávacího programu probíhá výuka žáků ve 2 ročnících Přípravné dramatické průpravy, v 7 ročnících Dramatické průpravy na I. stupni, která je doprovázena předměty Dramatika a slovesnost, Divadelní soubor a Přednes, v 1. ročníku přípravného stupně pro II. stupeň a ve 4 ročnících Dramatické tvorby a Přednesu na II. stupni. Bližší informace o časové dotaci jednotlivých ročníků a předmětů lze nalézt na webu školy.

V letech 2010-2013 působil pod o.s. Tígal dospělácký divadelní soubor Běžný Tik, za jehož existence vznikly 2 inscenace podle předlohy, 2 inscenace na motivy jiné hry a 2 autorské inscenace. Činnost tohoto seskupení jsem bohužel musela rozpustit z důvodu nedostatku času. V současné době uvažuji o jeho znovuoobnovení.

Pokud se na literárně-dramatický obor na Základní umělecké škole Tišnov podívám komplexněji, musím říct, že jako pedagog jsem velmi spokojena, co se týče komunikace s panem ředitelem, i co se týče komunikace s mými kolegy. Na druhou stranu musím říct, jak mnoho sil stojí prosazovat samostatný obor na úroveň ostatních oborů školy. Snad je to tím, že pracuji na detašovaném pracovišti, a tím je komunikace zkreslená, málokdo ví, co s dětmi vlastně dělám (kromě toho, že si hrajeme), a že jsem na oboru sama. Velmi mi chybí kolega, se kterým by bylo možné přijmout více žáků do vzdělávání, konzultovat s ním a práci si jednoduše mezi sebou rozdělit.

Literatura a použité prameny:

BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 128 s. ISBN 80-7168-304-3.

FONTANA, DAVID. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.

JANÍKOVÁ, MARCELA. et al. *Základy školní pedagogiky*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-183-6.

JŮVA, VLADIMÍR. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.

MACKOVÁ, SILVA. *Dramatická výchova*. Brno: JAMU, 2004. ISBN: 80-85429-93-4.

MACHKOVÁ, EVA. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: Nipos, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

MORGANOVÁ, N., SAXTONOVÁ, J. *Vyučování dramatu – Hlava plná nápadů*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2001. ISBN 80-901660-2-4.

PAŘÍZEK, VLASTIMIL. *Učitel a jeho povolání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

ŠVEC, VLASTIMIL., CHUDÝ, ŠTEFAN. *Pedagogika v teorii a praxi*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2004. ISBN 80-7318-92-4.

TOMKOVÁ, ANNA. a kol. *Rámeček profesních kvalit učitele – hodnotící a sebehodnotící arch*. Praha: Národní institut pro vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-87063-64-4.

VAŠUTOVÁ, JAROSLAVA. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY., msmt.cz [online]. 2012, [citováno 26. 1. 2015]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>.

MgA. et Mgr. Berit Hönigová
učitelka literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole
Tišnov